

Biblioteksdebatt från vänster!

bis

Nr 2 2003

Pris 30 kr

Ut

internationellt nummer: Privatisering i England, Biblioteks-USA efter 11 sept, Palestiniska bibliotek - trots allt, Bibliotekssäkerhet i Finland, GATS och annat i Österrike - men också Åke Åbergs biblioteksliv, en ny biblioteksavhandling om marknadstänkandet mm

Og

Innehåll bis nr 2/2003

- Ledare: Kritisk, kreativ, omtänksam ...-konserverativ?...s. 3
- Btj seglar ut i Litorinahavet konstaterar **Ingrid Atlestam** bland sina kommenterande notiser som i övrigt rör bilden av bibliotekarien, chefstjänsten i Göteborg...s. 4
- GATS-nytt från **Lasse Karlsson**, Attac och **Frauke Mahr-Thomsen**, Berlin...s. 5
- Är vi verkligen framme vid målet? **Åke Åberg** berättar om viktiga hållpunkter i sitt långa bibliotekarieliv i serien *Bibliotekarie i samhället* och funderar bl a på om han ordnade ett vandringsbibliotek till Visbyfängelset eller ej...s. 6 - 9
- BiS i nytt seminarium på årets Bok- och Biblioteksmässa: **Männens bibliotek - en kvinnosak**...s. 9
- Mångkulturellt centrum invigt och ABF-are och hedersdoktor Inge Johanssons Bildning och klasskamp berättar **Mats Myrstener** om på samma sida....s. 10
- Med ein kremmar i sjefsstolen. **Anders Ericson** intervjuar chefen för det privatiserade biblioteket Haringey i England och får sen kommentar av Ruth Rikowski om utvecklingen i England: Bibliotekprivatisering bit för bit. Intressant läsning på nynorsk!... s. 11 - 14
- **BiS' sydafrikaprojekt** på IASL-konferensen i Durban...s. 14
- Nybiblioteken skapar en katastrofal identitetskris! **Mark Rosenzweig** anser att amerikansk biblioteksverksamhet misslyckats både före och efter 11 september...s. 15 - 19

Litteraturbilagan:

Svensk arbetarrörelse. Ett personligt urval böcker av Mats Myrstener, Arbetarrörelsens Arkiv och Bibliotek

Omslagsbilden

Privatisering/
kommersialisering av
biblioteken.
Bildkommentar:

Anton Göransson,
elev på Sundsta-
Älvkullgymnasiets
estetiska program för
konst och form
i Karlstad

- En tillfredsställd bibliotekskund. Har politikererna "gett upp" biblioteksverksamheten undrar **Bosse Jonsson i sin doktorsavhandling Mats Myrstener** har läst den...s. 20 - 21
- Från finansministeriet till biblioteket - reflexioner kring begreppen informations-säkerhet och -frihet. **Mikael Böök** ser en viktig framtida politisk roll för biblioteken...s. 22 - 25
- Palestinska bibliotek - små glimtar av himmel i helvetet. **Ghada Elturk** besökte förra sommaren sin far och upprördes av vad hon såg i flyktingläger och på Västbanken...s. 26 - 28
- Sidaprotest mot att Anna Birgitta Eriksson utvisats ur Israel...s. 28
- Libraries in times of utopian thoughts and social protests. **Mats Myrstener** har läst föredragen från en bibliotekshistorisk konferens i Borås om 1968... s.29
- Kyrkan, GATS och gratisarbetet. Hur skall det gå för biblioteken i Österrike, undrar **Siv Wold-Karlsen**...s. 30 - 31

bis

Utgivningsföreningen Bibliotek i Samhälle
Tidningen utkommer med fyra nummer per
år, indexeras i Artikel-sök

Redaktör och ansvarig utgivare: Lennart Wettmark

Styrelse/redaktionsgrupp:

Ordinarie: Mats Myrstener, Lennart Wettmark, Lena Lundgren, Christian Forsell, Karin Fagerberg.

Suppleanter: Barbro Bolonassos, Anneli Reinhammar, Berith Backlund, Ingrid Atlestam

BiS' hemsida: <http://www.foreningenbis.org>

ISSN 0345-1135

Prenumerationer, medlemskap och
ekonomi:

Karin Fagerberg, Lyckebyvägen 42, 2 tr
121 52 Johanneshov,

08-659 52 89

e-post: karin.fagerberg@chello.se

Prenumerationer 150:–

Institutioner 210:–

(utanför Sverige: 220:–)

Medlemskap (inkl.pren.) 190:–

Studerande (inkl.pren.) 100:–

Lösnummer 30:–

Postgiro 33 53 16-6 Bibliotek i Samhälle

Medverka i bis!?

Redaktionellt material

skickas till: Lennart

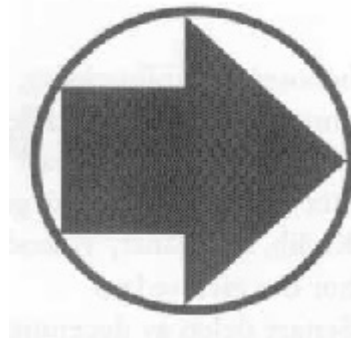
Wettmark, Rosenbads-

gatan 9, 652 26 KARL-

STAD tel. 054-10 18 13

sve.we@xpress.se

Kritisk, kreativ omtänksam...- konservativ?

Försvarskamp riskerar att verka konservativ och tillbakablickande. bis försvarar ofta den traditionella folkbiblioteksmodellen, trots att det inte är svårt att se att många

av de tekniska framstegen förbättrat bibliotekets förutsättningar att höja kvaliteten i sitt arbete. Vad kritiken gäller är när teknik och ekonomi bildar förbund på ett sånt sätt att folkbibliotekets grundidé om bredd, kvalitet och närvaro i alla människors vardagsliv inte tillåts utvecklas. När marknadstänkande hotar demokrati, när biblioteksbesökaren blir kund, när biblioteksomsorgen om de biblioteksövana minskar, när utbildning ställs mot folkbildning, när nationella bibliografiska resurser verkar oåterkalleligt privatiserade.

Ifrågasättandet och diskussionen är själva grunden för bis existens. Det är också det som driver människor att skriva i bis. I detta nummer hörs många olika röster och röstlägen: Åke Åbergs anspråkslösa summering av ett rikt biblioteksliv, Ghada Elturks sorgsna återseende av en alltmer hopplös palestinsk tillvaro, defaitismen hos politikerna i Bosse Jons-sons avhandling som väcker anmälares indignation, Mikael Bööks optimistiska biblioteksutopi, Siv Wold-Karlsens bekymmer för hur det österrikiska biblioteksväsendet skall kryssa mellan kyrkan, GATS och en tradition av volontärarbete och inte minst det uttryck för och mothugg mot en (ny)liberal tid som Anders Ericson rapporterar om från England.

Om vi vill behålla en välfärdsolitik som också innefattar bra bibliotek krävs en stark offentlig sektor. Men det kräver också att vi som individer inte tappar bort att vara kreativa, omtänksamma och ekonomiska i vårt arbete. En sådan bibliotekarie är t ex Barbro Bolonassos i Fisksätra (och i BiS styrelse) i år två gånger belönad för sitt engagemang. Med fler sådana eldsjälur kan vi även fortsättningsvis bekräfta insikten att folkbiblioteket behövs för att utveckla demokrati och integration. Fast det behövs också mer ekonomiska resurser...

LW

Vad är BiS?

BiS är en socialistisk förening för biblioteksanställda och andra med intresse för biblioteksfrågor. Enligt BiS är det bibliotekets uppgift att bevara och vidareutveckla demokratin genom att

- stödja yttrandefriheten och garantera tillgången till information som grund för opinionsbildning och samhällskritik.
- utgöra en offentligt finansierad och demokratiskt styrd institution som utvecklas i dialog med brukare och närsamhälle.
- arbeta uppsökande, läsfrämjande och vägledande i första hand för dem som riskerar att hamna på fel sida om den växande informationsklyftan
- aktivt erbjuda information och litteratur som utgör komplement och alternativ till det kommersiellt gångbara.

Som medlem i BiS får du kontakt med likasinnade. Du får tidskriften bis och kan delta i föreningens olika möten. Du kan engagera dig i föreningens arbete och därigenom i bibliotekspolitik, nu när det är viktigare än någonsin att hävda och stärka bibliotekens intressen i ett samhälle som alltmer förkastar kollektiva lösningar. Nu när kunskap, makt, pengar blivit en ond cirkel!

Var är biblioteket?

Tidskriften HUMAN IT har som tema i nummer 1-3/2003 e-demokrati. Trots tidskriftens nära knytning till BHS finns ingen artikel som berör folkbibliotekens avgörande roll för om det ska bli någon e-demokrati eller bra e-litism. För var om inte i folkbiblioteken ska de materiella förutsättningarna för denna, förmodligen starkt överreklamerade, väg till demokrati tillgängliggöras för alla? Många bekymrar sig över den så kallade digitala klyftan, men få inser det uppenbara, att det finns en organisation som sedan hundra år har som sitt huvudsakliga uppdrag att minska kunskapsklyftor och vidga det demokratiska deltagandet.

Vem är bibliotekarien?

På www.multimedia.skolverket.se kan man hitta många bra saker, men lite fundersam blir man över en serie bilder med anknytning till olika yrken. Där illustreras "bibliotekarie" med två foton med texterna "bibliotekarie sätter upp böcker", "bibliotekarie lånar ut böcker", "Den tredje bilden som ska berätta om bibliotek och bibliotekarien föreställer två studerande ungdomar vid ett läsbord. Är Skolverket i sin bild av biblioteket månne femtio år efter sin tid eller före????

Bli av med pengar

Varför är det så svårt att bli av med pengar? Varje biblioteksbudget balanseras av de små ynka slantar man kan få in på övertids – och reservationsavgifter och försäljning av lite smått och gott. När man väl gnetat ihop dessa sekiner gäller det att lyckas betala in dem till den egna förvaltningen, vilket post-post-verkets alla nutida avläggare, i den mån man nu överhuvudtaget har någon i närheten, gör allt för att förhindra genom ett alltmer utstuderat avgiftssystem. Är det månne därför alltför i de högre sfärerna frestas att lägga i egen hög? Det verkar lättare att ta med hustrun på tjänsteresan än att få leverera en påse enkronor till kommunen. Vore enklare om försumliga låntagare fick betala i reda böcker!

Ensambiblioteket

Nu när svensk Biblioteksörening sålt smöret är det bara att hoppas att de inte tappar pengarna åxå. De kan komma att behövas om folkbiblioteken tvingas att börja om där man var för drygt femtio år sedan och med gemensamma krafter bygga Nya Bibliotekstjänst för att skapa ett rationellt och kostnadseffektivt folkbibliotekssystem. Men problemet i detta individualistiska tidevarv, då "tänk på dig själv och skit i andra" som det elfte budet lär, riskerar att slå igenom är att det så kallade svenska sambiblioteket förvandlas till de svenska ensambiblioteken. Kanske får sjuttitalsbegreppet "ensambibliotekarie" en helt ny betydelse

detta sekel.

Gör som i Stockholm

Bara tretton personer, tio män och tre kvinnor, aspirerar på tjänsten som chef för Göteborgs Stadsbibliotek. Ett av landets främsta och mest besökta. Å andra sidan, tänk att det finns tretton personer som kan tänka sig att leda Göteborgs Stadsbibliotek, där nu miljoner ska sparas och det är kris i Kulturförvaltningen i de gröna kaninernas stad och biblioteket ska utgöra en resurs för de illa åtgångna stadsdelsbiblioteken som sorterar under tjugoen olika förvaltningar. Gör som i Stockholm. Välj en redig kvinna och se till att få en blomstrande biblioteksorganisation istället för tjugotvå mer eller mindre visnande.

Litorinahavet

Så seglar då BTJ ut på Litorinahavet med börsintroduktion som den hägrande hamnen om tre år. Återstår att se vilken hamn företaget iklätt sig när målet är nått. Ett mål som i värsta fall kan bli ättestupan för de delar som borde vara nationella uppdrag istället för kommersiella.

Ingrid Atlestam

GATS- nytt

Lasse Karlsson, Attac:

Enligt tidplanen för GATS-förhandlingarna om nya åtaganden skulle medlemsländerna komma in med bud (offers) 31 mars i år. EU hade problem att enas om sitt bud, framför allt då det gällde leveranssätt 4, som gäller enskilda personers tillfälliga vistelse för arbete i annat WTO-land. Detta leveranssätt är det som u-länderna finner mest attraktivt i GATS-avtalet och man har tidigare klagat på i-ländernas ovilja att göra mera omfattande åtaganden på detta område. EU betecknar sitt bud, som blev en månad försenad, som positivt för u-länderna.

Till dags dato har bara 16 bud lämnats av de 146 WTO-medlemmarna medan en knapp tredjedel av medlemsländerna har lämnat in krav (requests).

EU:s bud innehåller inga åtaganden under rubriken "Arkiv, bibliotek, museer och andra kulturella tjänster". Däremot har Österrike (som blev medlem i EU samma år som Sverige och gjorde egna åtaganden när GATS-introducerades) redan tidigare gjort fulla åtaganden inom denna sektor (dock inte beträffande leveranssätt 4).

Avslagen GATS-motion

Riksdagens Näringsutskott avlog den enda GATS-kritiska motionen (v) då den lämnade sitt betänkande "Vissa utrikeshandelsfrågor" i mars. Som en kompromiss beslutade utskottet om ett offentligt utskottsförhör om Gats och andra WTO-frågor 22 maj

DN Kultur 17 mars:

Biblioteken är åter hotade. Utländska förslag öppnar för privatisering. Fred-

rik Söderling skriver bl a:

"Våra svenska lagar är liberala och tillåter utländska företag att etablera sig utan diskriminerande regler. Vem som vill får exempelvis starta bibliotek, och privata sådana finns ju redan på arbetsplatser och i form av lånebokklubbar. Privata företag tycker nu att det är illojal konkurrens när offentliga bibliotek bygger upp Internetportaler - något som privata intressen kanske också vill göra.

De skulle få rätt om Gatsavtalet går igenom. Avtalet skulle hindra de offentliga biblioteken att driva sin verksamhet som de vill. Något som alla svenska remissinstanser motsätter sig. Kommerskollegium, som handhar begäran från Gats, har fått in cirka tio svar från bland andra Bibliotek i Samhälle, Attac och Kungliga biblioteket Bidsam.

- Andra länder kan ställa vilka krav de vill, det betyder inte att vi måste säga ja. Sveriges frihandelsvänliga inställning fungerar destruktivt på vissa områden, därför måste vi se upp och förbehålla oss rätten att föra en egen politik på kulturområdet. Det säger Peter Curman, ordförande i Klys, Konstnärliga- och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd. Han ser inte oväntat stora risker med en privatisering av biblioteken.

- Svartlistar man kommunala eller statliga insatser på det här området har man ju gjort sig av med hela basen för en nationell kulturpolitik bestämd av riksdagen."

Frauke Mahrt-Thomsen från Tyskland:

Tyskland och GATS

Var finns egentligen makten över GATS-förhandlingarna? Frauke Mahrt-Thomsen, berlinbibliotekarie och Akribie-aktivist rapporterar till bis att såväl ministrar, partier och enskilda politiker som svar på Akribies kontakter verkar vara negativa till att bibliotek skall ingå som en del av GATS-förhandlingarna. I ett gemensamt svar från utbildnings- och kulturministrarna sägs t ex att regeringen i Bryssel inte skall erbjuda något liberalisering av biblioteken. GATS skall inte få hota det kulturella landskap som historiskt vuxit fram och det skall även framgent vara möjligt att stödja kulturella institutioner med offentliga medel (fattas

bara vill man tillägga...) CDUs talesman i kulturfrågor Günter Nooke tycker att den offentliga tystnaden är besvärande och har själv bjudit in journalister för information. Han instämmer i Akribies och IFLAs hållning i GATS-frågan.

Frauke sammanfattar dock överraskande pessimistiskt läget med att den tyska regeringen nog inte har något större inflytande i Bryssel vad som sker där när det gäller GATS.

Tilläggas kan att Akribie under IFLA-mötet i Berlin den 7 augusti (kl 15-19) bl a kommer att ta upp Tyskland och GATS-frågan som en del av programmet Berliner Bibliotheken: Streiflichter auf ihre Entwicklung seit der Wende.

Åke Åberg:

Är vi verkligen framme vid målet?

Åke Åberg har upplevt och varit en aktiv del av det moderna folkbibliotekets framväxt. Efter 30 års biblioteksarbete på olika orter i Sverige blev han 1972 lärare på den nystartade Bibliotekshögskolan i Borås. Efter sin pension fortsatte han att forska på bibliotekens lokalhistoria. Han berättar här om sitt liv i bis serie "Bibliotekarie i samhället"

Foto: Kenneth Mikko, 1981

Tillhör Biblioteksmuséet, Borås

Min bana som folkbibliotekarie började i Halmstad, dit jag kom som elev vid nyåret 1943, efter en rätt grundlig kandidatexamen i Lund. Och Halmstad blev en god skola. Chefen, Nils Roth, och hans medarbetare, Märta Lang, Ingegärd Larsén och andra, satte mig in i yrkets uppgifter och problem. Några var nog rätt nya för svenska bibliotek, kanske resultat av Roths studieresa till Amerika. Sålunda reagerade man under min tid i Halmstad mot en gängse bild av biblioteken som förmyndare - jag minns att beståndet av böcker och tidskrifter bredades - vi började visst då prenumerera på tidskriften Se. Och ett exempel på modern rationalisering av personalen var att bibliotekarien skildes från lånedisken och placerades vid ett särskilt bord för att ge information. Mest fjärran bland bibliotekens uppgifter stod väl för min erfarenhet barnavdelningen, men på min egen begäran fick jag tjänstgöra även där. Jag fick t.o.m. medverka i bibliotekets deltagande i en utställning visande stadens olika fritidsaktiviteter - typiskt för tiden skilde jag därvid strikt mellan böcker för flickor och för pojkar. Efter ett år i Halmstad kom jag till Norrköping och fick även där, likaså på egen begäran, pröva på barnavdelningen, under Emmy Reventberg, vars utomordentliga och kamratliga handledning jag aldrig glömmar. Tillsammans med henne skrev jag en pedagogisk bibliotekspjä, *Befrielsen som inte blev av*, och senare, ensam, *Biblioteksfröken hos trollen*. Bägge utgavs i Barnbiblioteket Sagas serie.

Biblioteksskolan 1945

1945 kom så Biblioteksskolan med en mängd vidare utblickar, även genom kamraternas erfarenheter, omedelbart därefter några månader i Lidingö, därpå något år som amanuens hos Bibliotekskonsulenterna - med den nordiska kursen i Uddevalla som den stora händelsen - och sedan ett år som amanuens vid landsbiblioteket i Skara. Och så 1947-50 tillbaka till Halmstad, där jag bl.a. fick tillfälle att som bokbussbibliotekarie grundligt lära känna en lantlig regions biblioteksförhållande.

Så blev jag så att säga min egen som stadsbibliotekarie i Ludvika 1950-55 och i Borlänge 1955-61. Det var givande år, med god insyn i människornas läsning i de samhällen, som jag var ansvarig för, och gott stöd av min styrelse för initiativ och, som sig bör för en bibliotekarie, mångsidig andel i kulturlivet där - i mitt fall särskilt konsten, och över huvud folkbildningsarbetet. Jag fick nya tjänster som barnbibliotekarie - och duktiga innehavare - i Ludvika och senare i Visby - i Borlänge med Greta Renborgs hjälp en särskild tonårsavdelning - den blev nog inte långlivad. I Borlänge och Visby kunde jag arrangera utlåning av böcker på sjukhuset, i Borlänge med stöd av överläkaren, som dessutom inte nöjde sig med besök en gång i veckan, allt som jag vågat föreslå. Och i Visby, mitt nästa ställe, visade sig bokutlåningen särskilt betydelsefull på de mentalsjukas avdelning. I Ludvika

lyckades jag, i oktober 1954, som en nyhet för Sverige, få tillstånd "Boken kommer"-verksamhet, alltså hembesök med boklån hos ensamma och isolerade. Jag hade fått idén under en studieresa till England redan 1951 och genomförde den billigt men mycket framgångsrikt med hjälp av frivilliga amatörer med stor personkännedom och kontaktbegåvning. Det fortsatte i Borlänge och Visby med samma framgång.

Och så 1961 centralbibliotekarie i Visby. Det var en, även biblioteksmässigt, rätt annorlunda miljö. Ludvika och Borlänge var båda industristäder, med många arbetare som potentiell publik. Ludvikabiblioteket hade en ovanlig start: grundat 1903 av författaren Karl-Erik Forsslund, av 80-90-talets radikala skola, kanhända med en tidig kännedom om de engelsk-amerikanska public libraries. Utlåningen var en av landets högsta och socialt relativt jämnt fördelad. ASEA erbjöd låntagare - även bland arbetarna - med kulturella ambitioner och anspråk. En intressant grupp var invandrarna: flyktingar från Tyskland, Baltikum, Polen m.m. I Borlänge, med dess rot i brukskulturen, var arbetarrörelsen mer utpräglad, och biblioteket hade vuxit fram därur. Min företrädare var arbetare med rötter i ABF. Jag var den förste bibliotekarien där med akademisk bakgrund och med yrkesutbildning.

Visby

Gotland och Visby var alltså annorlunda. Ingen storindustri, men lantbruk, handel, ämbets- och tjänstemän, militär, och inte minst turister. Biblioteket hade vuxit fram ur ett sedvanligt, konservativt sockenbibliotek, men lyckligtvis på 20-talet förenats med ett ovanligt framåt kommersiellt bibliotek. Det förvaltade också det äldre beståndet av gymnasiets bibliotek, med hundratals volymer alltsedan 1500-talet, och, enligt vad jag trodde mig finna belagt, anor från tidigt 1600-tal genom donationer av dansk adel. Jag ägnade rätt mycken tid åt forskning av detta bibliotek och dess böckers historia. Mitt intresse för bildningshistoria fick näring under mina närmast följande år, 1966-72, som föreståndare för "Forskningsavdelningen" i Västerås landsbibliotek, med ett av Sveriges största bestånd av äldre böcker, av vilka minst 19 inkunabler, bland dem den Heliga Birgittas Revelationes i originalupplagan, Lübeck 1492. Tillsammans med mina medarbetare, de flesta "arkivarbetare" från fjärran land, sökte vi belägga böckernas och deras roll i bildningshistorien, och lyckades göra många fynd - det skämtades med att Vestmanlands Läns Tidning varannan vecka hade en notis om ett nytt sådant. De märkligaste var nog ett pärmfynd, ett pergamentblad med en del av Hrabanus Macurus bilddikt De laudibus Sanctae Crucis, från Fulda på 830-talet, samt några ark av Finlands äldsta tryckta bok, Mikael Agricolas ABC-kirja, i en tidigare okänd upplaga från 1552. De identifierades av resp. förste bibliotekarien Sten G. Lindberg, KB, och professor Jorma Vallinkoski, Helsingfors.

Min chef i Västerås, Helga Lindsten, hade byggt upp en uppgift vid biblioteket för mottagande och information för

inivandrare, såvitt jag vet en pionjärgärning för Sverige. Letten Konstantins Ozolins, f.d. hög jurist i Riga, arbetade hos mig, med uppdrag att till biblioteket samla dokument om letter i exilen: böcker och tidskrifter de utgivit här men även dagböcker, brev och andra personliga handlingar. Det hela var bestämt att, när Lettland blev fritt, överlåtas därtill. Mikael Rajevskij, en polsk officer, som deltagit i kriget allt från Tysklands anfall på hans hemland till de allierades landstigning på Sicilien, fick tolka, från 1600-talssvenska och polska, rapporter från Karl X Gustafs polska krig.

Som lärare på BHS

1972 flyttade bibliotekarieutbildningen till Borås, och jag tillhörde den första generationen av lärare där. Början blev svår. Mitt ämne var intressant men heterogent och föga bearbetat. Dessutom hade jag personliga bekymmer - min dotter blev allvarligt sjuk. Sedan gick det bättre för mig - nå, därom ska andra döma - och om eleverna är hela tiden bara gott att säga. Redan deras kritik av mig bådade gott för deras framtid som bibliotekariere. De visade sig intresserade även av inte omedelbart nyttiga ämnen som biblioteksideo-logi, bibliotekshistoria och vad jag kallade "marknads-kunskap". Och de utförde ett betydelsefullt arbete ge-nom att på sin hemort samla minnen och andra data om bibliotek och läs-vanor överhuvud hos en el-ler två generationer tillbaka. Det blev en samling på minst 300 uppteckningar, med rätt mycket data även om läskulturen inom socialgrupp III, en väsentlig uppgift som folkminnes-forskningen tycktes mig ha försummat. Kanske saknade jag ibland att den tidigare terminspraktiken på fältet, med lärdo-mar i elementa, katalogisering, klassifikation o.dyl, nu byggts in i vår teoretiska undervisning. Har inte nu många bibliotekarieelever föga konkret bakgrund för sitt studium, för frågor, invändningar, diskussion, överhuvud aktiv med-verkan i undervisningen? Och det vore då lättare att tidigt råda personer olämpliga för biblioteksarbete att välja ett an-nat yrke. Och naturligtvis saknade jag själv som lärare ibland

direkt erfarenhet av utvecklingen efter 60-talet. Vi i Veteranklubben i Stockholm, bildad av ett 15-tal pensionerade bibliotekarier, kunde inte undgå att märka vår efterblivenhet, när unga kolleger som våra gäster eller värdar berättade om den snabbt växande IT-kulturen. Men nog blir jag betänksam inför vår nya ordförandes mening nyligen, att vi nu bör "sluta fokusera" på "svaga" grupper och ägna oss mera åt "information". Är vi verkligen framme vid målet gentemot dessa "svaga" - barnen, utsatta för tidens våldsfrekvens, de

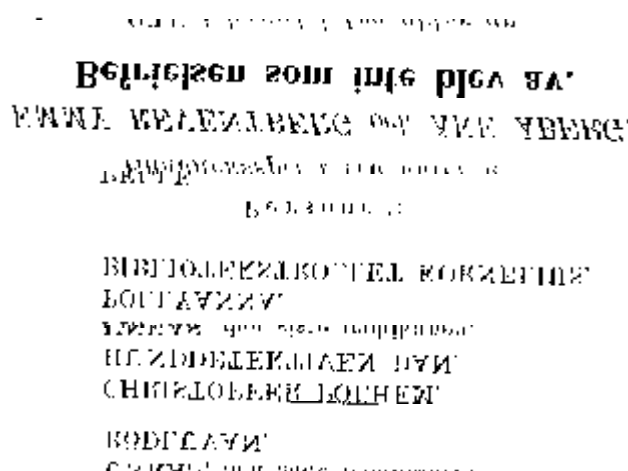
gamla bortglömda i van-
skötta ålderdomshem.
ungdomarna i anstalter för
narkomaner? Jag hörde
nyss i TV om bristen på
böcker i våra fängelser och
skäms att jag inte minns
om jag någonsin sände
vandringsbibliotek till
fängelset i Visby.

Forskningen

Till sist några rader om min anspråkslösa biblioteksforskning. I Visby hade jag, som redan nämnts, inventerat och beskrivit, helt korrekt i en dansk publikation, läroverkets gamla bokbestånd, och i Västerås hade jag utgivit och kommenterat gymnasiebibliotekets katalog från 1640, Sveriges äldsta, och, i samarbete med kyrkoherden Fale Hammar, inventerat bokbeståndet i länets kyrkor. Det gav många intressanta fynd. Bland dem ett exemplar av Sveriges äldsta världskarta, Västerås-biskopens Johannes

Rudbeckius' *Mappa orbis terrarum*, ritad 1610 och tryckt i Västerås 1626. Den låg som bokmärke i altarbibeln i Skinnskattebergs kyrka. I Ängsö kyrka fanns fyra inkunabler, och i Grythyttan, alla på finska, Bibeln, Stockholm 1642, Handboken, Stockholm 1629, och *Historien om Jesu Christi pina*, Stockholm 1629, med inskrifter på finska av sockenprästen, som även meddelat att han köpt boken i Västerås 1638 - ett gott belägg för församlingens engagemang för sina många finskainvandrare.

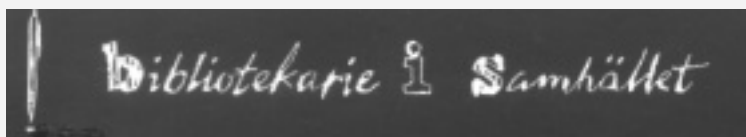
Men eljest har min forskning mest gällt folkbibliotek och nyare tid. Den kan sägas ha börjat 1954 med en uppsats om Ludvikas bibliotek vid dess 50-årsjubileum. Det intressanta

i uppsatsen är nog betonandet av bibliotekets moderna, efter anglosaxiskt mönster, demokratiska ideologi, här införd av bibliotekets grundare författaren Karl-Erik Forsslund, och då ännu föga känd i Sverige. I Borås krävde min undervisning även en viss forskning, med vidare ämnesomfattning, och detta fortsatte sedan jag 1983 gått i pension. Min avhandling, från 1987, Västerås mellan Kellgren och Onkel Adam, innehåller knappast något om folkbibliotek, men däremot flera avsnitt om folkläsning under perioden. Och jag fortsatte att skriva folkbibliotekshistoria, om de bibliotek jag hade erfarenhet av och material från, med tonvikten alltså jämt mindre på deras organisation än på deras ideologi och kontakt med befolkningen. Sålunda om ett ovanligt framlyst "kommersiellt" bibliotek i Visby, vars verksamhet i "public library-anda", kunde följas från 1896 till dess förening med stadsbiblioteket 1911, om officerare på Gotland, som visade sig som ovanligt flitiga och frisinna låntagare, om gymnasisters läsning i deras föreningsbibliotek i hela landet. Men också några längre artiklar om folkbibliotekens historia

i Sverige överhuvud, särskilt barnbibliotekens, om läskulturen i mina regioner alltsedan mitten av 1800-talet.

Till sist: jag vet att min forskning haft sin begränsning. Den har - och det gäller också annan biblioteks- och överhuvud forskning om läsning -byggt på otillräckliga, ojämnt bevarade källor, och även om de varit av bästa slag i sin art, så har deras information stannat vid att boken lånats eller ägts. Den har sällan nått fram till att berätta hur den lästs, hur den upplevts av läsaren. I lyckliga fall kan väl vårt vetande förstärkas eller korrigeras genom tillgång till personligt material: brev, dagböcker, memoarer, minnen. Den biblioteks-forskning som idag ganska flitigt bedrivs vid universitet och högskolor är säkert, med nyfunna källor och säkrare metoder, mera fullvärdig vetenskap än den som min generation förmått. Är vi tack vare den på väg att verkligen veta något om folkbibliotekens betydelse som förmedlare av mänsklig och samhällslig utveckling? ★

Åke Åberg föddes 1916. Fadern var föreståndare för en järnvägsstation utanför Trelleborg, modern hade senare syateljé i Lund. Åke Åberg tog studenten på Högre Allmänna Läroverket i Malmö 1935 och så småningom en fil kand i Lund med totalt 12 betyg. Efter pension doktorerade han vid Uppsala universitet under Lars Furulands handledning 1987 på en avhandling om läskulturen i Västerås: Västerås mellan Kellgren och Onkel Adam : studier i provinsens litterära villkor och system 1790-1850. Åke Åberg bor numera i Bromma

BiS på årets mässa:

Männens bibliotek - en kvinnosak

Folkbiblioteken startades av överklassens män för underklassens män i syfte att förhindra revolution och dryckenskap och fostra dem till goda medborgare. Till att utföra detta uppdrag valde man oftast bildade kvinnor. Männerna dominerade biblioteken som såväl besökare som de som ytterst styrde åtminstone fram till 1950. Hur är det nu vad gäller klass och kön i folkbiblioteksvärlden? Är folkbibliotekarier fortfarande lågavlönade välutbildade kvinnor fångade i manliga strukturer? Vilken är idag underklassen som ska fostras in i det svenska samhället? Har marknaden slagit ut folkbildningen, har bibliotekarierna istället blivit biträden i mediabutiker och varför ska det då vara gratis? Är det viktigare att män läser än att kvinnor gör det? En diskussion med Lena Lundgren, bibliotekarie som samtalsledare och Lisbeth Stenberg, bibliotekarie, biblioteks- och litteraturforskare och Ingrid Atlestam bibliotekarie, Bosse Jonsson bibliotekarie och biblioteksforskare.

Torsdag 25 sept. kl 10 på Bok- och Biblioteksmässan!

Mångkulturellt centrum invigt!

Mats Myrstener var där...

Helgen 5-6 april invigdes Mångkulturellt centrum i Fittja utanför Stockholm nya tillbyggnad. Till den gamla herrgården med två flyglar har nu fogats ett helt nytt hus med utställningslokaler, filmrum, café och föreläsningssal. Det är vackert beläget vid Albysjön, efter den röda tunnelbanelinjen väster om Stockholm, i Botkyrka kommun.

Invigningsprogrammet var späckat, med allt från presentation av det sumeriska Gilgamesheposet, dansmusik med gruppen Golbang, krokodilfiol med Mamadou Sene, kurdiska och turkiska melodier på Saz, folkdans, framträdande av komikern Shan Atci, presentation av centrets forskning, och filmföreläsning. Samtidigt invigdes husets två första utställningar, en med bilder och föremål från kurdiska Anatolien och en om "Blodsband". (Här kan man begrunda påståendet att alla världens människor härstammar från sju olika kvinnor, något som George Bush och Sadaam Hussein verkar ha glömt.)

Vid centret samsas forskning, dokumentation och arkivering av mångkulturell verksamhet i Sverige med bibliotek, filmklubb, bokförlag, programverksamhet och utställningar. Här bedrivs också undervisning vid Södertörns högskola. Centret invigdes 1987, med stöd från Botkyrka kommun och Stockholms läns landsting, och har redan producerat ett 80-tal rapporter. Här utges också tidskriften *Invandrare och minoriteter*. Man har en hemsida www.mkc.botkyrka.se.

Ett besök i förorten rekommenderas starkt!

Blod och andra band öppnar som första utställning i den nya byggnaden och pågår till 6 januari 2004. Samproduktion med Riksutställningar. 2004 turnerar den med Riksutställningar

Inge Johansson

Bildning och klasskamp : om arbetarbildningens förhistoria, idéer och utveckling ABF, 2002

Inge Johansson är nestor inom forskningen kring svensk folkbildning. Född i Malmö 1916, växte han upp i Växjö där han arbetade som brevbärare innan han blev studieorganisationsman inom ABF. Hans karriär fortsatte som studieombudsman, redaktör för tidskriften *Fönstret*, utredare, och 1987 hedersdoktor vid Linköpings universitet. 1985 kom hans första stora bok om svensk folkbildningshistoria, "För folket och genom folket", 1991 kom "Folket, makten och bildningen".

I samband med ABF:s 90-årsjubileum utkommer nu hans stora historik om svensk folkbildning och klasskamp från 1700-talet och framåt. "Från katekesen till kunskapslyftet", av förf. kallad en arbetarnas bildningsresa från 1700-talets läsundervisning och katekesförhör, det senare en stor anledning till att svenskarna tidigare än i många andra länder, blev läskunniga. Han beskriver de många initiativ som togs av bildade borgare och intresserade hantverksgesäller för ökad folkbildning på 1800-talet, och den utveckling som skett sedan ABF bildades 1912, som ett resultat av Valfrid Palmgrens utredning om statligt stöd till föreningar som drev folkbibliotek. Bidragssystemet premierade stora organisationer varför Oscar Olsson, som startat studiecirkelverksamheten i Lund 1902, och Rickard Sandler, socialdemokratisk utbildningsminister, förordade att man bildade en stor "samorganisation" för arbetarrörelsens bildningsfrågor – ABF. Här ingick från början också KF, SAP och LO och senare också VPK och SAC med flera organisationer. I verksamheten ingick föreläsningssamfund, studiecirkelverksamhet med bibliotek, som ofta bildade grunden till folkbibliotek på landsbygden, och samarbetet med folkhögskolan i Brunnsvik utvecklades. ABF var länge mansdominerat, men Johansson lyfter också fram tidiga kvinnliga eldsjälur som Maja Sandler och Hulda Flood.

Skildringen förs ända fram till vår tid. Om dagens ABF har Inge Johansson en hel del uppförande att säga. Läs själva! Boken pryder sin plats, inte minst som referensverk på bibliotekets hylla.

Mats Myrstener

Med ein kremmar i sjefsstolen

Anders Ericson

Instant Library Limited har funnits i fjorton år i England och USA. Sedan några år driver firman sitt första folkbibliotek: Haringey. Med stöd av över 600.000 pund extra har biblioteket rustats sedan den gamla chefen avskedats. Anders Ericson, norsk frilansjournalist och bibliotekarie har besökt biblioteket och talat med dess chef Diane Edmonds. I en uppföljande artikel talar Anders Ericson med Ruth Rikowski, brittisk kritiker av biblioteksutvecklingen i England. Ruth skrev själv i bis 2002:3 under rubriken Kommersialisering och privatisering - WTO/GATS agenda för bibliotek i ett engelskt perspektiv.

Kommunen Haringey i Nord-London kasta for to år sidan biblioteksjefen på dør og inviterte eit firma til å overta. Ser vi framveksten av ein ny tumleplass for dei med for mykje pengar?

Byrådet i Haringey har neppe høyrte om Åre kommune i Sverige der dei tidleg på 90-talet sette bort bibliotekdrifta til eit privat firma, med eit særst dårlig resultat. Etter nokre få månader gjekk firmaet dundrande konkurs, og eigaren emigrerte. No vil politikarane i Londonforstaden hevde at dei ikkje har gått så langt, dei har «berre» sett bort leiinga av biblioteket til det private. Men det var faktisk det dei, som den første kommunen i landet, valde å gjere då bibliotektilbodet deira fekk strykkarakter av det statlege kvalitetssikringsprogrammet Best Value.

Biblioteket sin nye managing director, Diane Edmonds, lever ikkje opp til absolutt alle førestellingane mine om den dynamiske føretaksleiaren. Ho går til dømes ikkje i diskret matchende jakke og skjort og silkeskerf, men i rosa treningenser og bukse. Kan hende for å kunne «ta seg ut» i meir enn estetisk forstand. For her er aktiviteten høg; telefonen hennar ringjer i eitt under intervjuet, og folk kjem og går med viktige papir til underskriving.

Men så er ho ikkje berre sjef her på biblioteket i Haringey, ho er også direktør og gründer av Instant Library Limited, firmaet som kommunen inviterte til å drive biblioteket. Truleg gjev ikkje namnet Instant Library fullt så dubiose assosiasjonar på engelsk som på norsk, i alle fall går butikken svært godt. Dei har 250 tilsette i Storbritannia og USA og har halde på med akkurat dette, heil eller delvis drift av bibliotek, i 14 år no. Men dette er det første folkebiblioteket, kan Edmonds fortelje. Dei fleste biblioteka «deira» er i verksemd og utdanningsinstitusjonar.

- Her i Haringey har vi eit tidsavgrensa oppdrag som går ut på å leggje om og leie det strategiske arbeidet ved biblioteket fram til 1. januar 2003. I tillegg har vi overteke nokre vitale ekspertfunksjonar som katalogisering, IKT-koordinering og intern opplæring. Vi er sju-åtte personar frå firmaet, men berre to er her på heiltid. Og eg er ikkje ein av dei. Dei andre tilsette er framleis på lønnslista til kommunen, og bygningane er framleis kommunale.

- Kva har skjedd sidan de tok over leiinga?

- Det viktigaste nye er effektiviseringa. Dette er i tråd med den nye filosofien vi står for. Vi har gått kritisk gjennom alle utgiftene og til dømes reforhandla avtalene med medieleverandørane, noko som rett nok gjorde slutt på alle innkjøp hos lokale bokhandlarar. Men vi har fått betre prisar og snøggare levering. Så har vi innført gode varselrutinar og orden på innkrevjinga av overdagspengar. Vi har også forbetra marknadsføringa. Men aller først gjorde vi noko med interiøret ved hovudbiblioteket. Vi starta med å pusse vindauga, noko dei ikkje hadde gjort på lenge. Vi skifta golvbelegg og måla veggane. No tar vi filialane etter kvart. Ho viser meg fotografi av ei nyoppussa barneavdeling ved ein filial.

- Vi har hatt ein auke i utlånet på 27 % sidan vi tok over for snau to år sidan. Eg får ein utskrift av ein graf med utviklinga av både utlånet og tal for kor mange som vitjar biblioteket. Det siste har auka endå meir.

- Men de har fått mykje ekstra pengar til dette?

- Vi fekk ei tilleggsløyving frå kommunen på 300.000 pund over to år. Det gjorde at vi fekk utvida opningstidene

vesentleg. Samtidig fekk vi 283.000 frå utviklingsfondet Peoples Network til Internett-pc-ar, og 28.000 frå Bill Gates Foundation. Vi fekk også nokre fondspengar til tiltak for fattige. Å skaffe ekstra midlar frå slike fond er eit mål i seg sjølv og inngår i den nye filosofien ved biblioteket.

Men truleg er Instant Library ute av Haringey ved årsskiftet, når kontrakten går ut. Byrådet har starta prosessen med å tilsetje ny sjef. Dei er denne gongen ute etter nokon med kvalifikasjonar som står i stil med den nye filosofien.

- Då er det kanskje likevel aktuelt for dykk å halde fram?

- Vi gjer det byrådet måtte ønskje av oss, avsluttar Diane Edmonds. Ho har ikkje har meir tid til oss denne dagen. Ho overlet meg til ein av dei andre ekspertane frå firmaet, David Liddle, som arbeider med personal- og budsjettsaker. Han stadfestar at full konkurranseutsetjing ikkje er aktuell politikk i kommunen i dag. Men når det måtte bli det vil jo Instant Library vere interessert; we'll scope for it. Hovuddrivkrafta for kommunal konkurranseutsetjing av tenester er at dei treng å frigjere kapital, meiner han. Og slikt skjer jo iblant.

- Vil de marknadsføre dykk for fleire folkebibliotek?

- Det er eit litt for hypotetisk spørsmål. Slike oppdragsgjevarar står ikkje i kø. Men Instant Library er ikkje avvisande om noko skulle dukke opp.

- Du er altså personalansvarleg. Den gamle sjefen fekk sparken, men gjekk overgangen smertefritt for dei andre?

- Den «gamle» arbeidsstokken er her framleis. Men vi har hatt ei restrukturering av organisasjonen. Vi omdefinerte mange av stillingane, så fekk dei tilsette høve til å søkje. Men ingen har mista jobben. Faktisk har vi tilsett tjue nye, avsluttar Liddle.

Haringey kommune ligg nord for London sentrum og kommunesenteret Wood Green omtrent 20 minutt med T-banen frå sentrum, godt innafor den bymessige utvidinga av London for om lag hundre år sidan. Kommunen dekkjer 3 tusen mål, og av dei 223 000 innbyggjarane har nesten halvparten etnisk minoritetsbakgrunn og snakkar i alt 193 ulike språk. Kommunen er ein av dei fattigaste i landet, med over 8 prosent arbeidsløyse, meir enn det dobbelte av landsgjennomsnittet. Internasjonalt vil Haringey vere kjent som heimkommunen til fotballaget Tottenham Hotspurs.

Ruth Rikowski kommenterar Fallet Haringey

Bibliotekprivatisering bit for bit

Problemet er også at det sidan Thatcher-åra på 80-talet har blitt ei allmenn «sanning» at det offentlege er keisamt, grått og byråkratisk, mens det private er fargerikt og dynamisk.

Engelske Ruth Rikowski er ein av dei mest radikale og frittalande deltakarane i den britiske og etter kvart også den internasjonale bibliotekdebatten. Ho har også meiningar om nyordningane på bibliotekfronten i heimbyen London.

I januar i år blei det mellom radikale bibliotekarar verda over spreidd ei lenke til ein 53 sider lang artikkel med den oppsiktsvekkjande tittelen The Corporate

Takeover of Libraries, altså om privatisering på bibliotekområdet. Tidsskriftet var det elektroniske Information for Social Change og forfatterna var bibliotekaren Ruth Rikowski, ei arbeidarklassejente frå Aust-London som i dag er avdelingsredaktør i tidsskriftet Managing Information og gjestelærer ved University of Greenwich.

- Er det verkeleg mogeleg å skrive 53 sider om noko så nærmast utenkjeleg som pri-

vatisering av bibliotek? Kor relevant er dette for oss i Noreg? For å få svar på dette får eg ein intervjuavtale med Rikowski etter først å ha snakka med Diane Edmonds i Haringey, leiaren av det hittil einaste privat drive folkebiblioteket på dei britiske øyene

Eg legg fram Edmonds sine utsegner, og Rikowski opnar kontant:

- Edmonds seier at dei «berre» utfører ein tidsavgrensa avtale og «berre» ønskjer

å gjere det kommunen ber dei om osv. Det er den metoden kapitalen heile tida brukar for å kome seg innføre. Dei legg ikkje brått ned heile tenester for så å overta styringa, nei, dei er mykje meir taktiske. Dette er snikprivatisering, noko dei har drive med lenge på ulike område. Vi får heile tida forsikringar om at alt skal vere som før på vår sektor, samtidig som vi opplever at andre sektorar blir privatiserte. Det er opprørande at dei legg så mykje krefter i å lure oss og at dei har så liten respekt for intellektet til fagfolk. Men dei fleste godtek det jo. Det er då dei kjem inn for full maskin.

Dekkje ønska og behov

Det er ikkje eit spørsmål om graden av privat innblanding, men om at

dei i det heile teke får innpass. For private føretak må tene pengar og skape profitt for å overleve. Kommunar kan ha som sitt høgste mål å dekkje ønska og behova til innbyggjarane. Dei treng ikkje alltid få det til, av ulike grunnar, men ideologisk sett er det mogeleg for dei. Men for private aktørar er det ikkje mogeleg. Det er bakgrunnen for at eg er motstandar av privatisering og andre formar for marknadstilpassing.

- Men er det i det heile teke mogleg å tene pengar på bibliotektenester? Korleis kan ei privat verksemd kome på ideen? Dei eg veit om som tek betaling, til dømes nokre danske folkebibliotek som gjer informasjonssøk for lokale verksemdar, får berre inntekter til å dekkje 5-10 % av utgiftene sine.

- Dei kjem ikkje på det utan vidare, men hugs at biblioteksektoren berre er ein ørliten del av ein heilskap. Vi må ta utgangspunkt i det som no skjer på globalt plan omkring GATS, avtalen som

Foto: Anders Ericson

WTO har fremja for å opne for frihandel med tenester. Gjennom GATS får den internasjonale kapitalen brulagt vegen til privatisering, også av bibliotektenester. Diane Edmonds i Instant Library fekk altså ekstra pengar då ho overtok biblioteket i Haringey. Men kvifor fekk ikkje den førre sjefen det? Kvifor får ikkje andre det? Fordi styresmaktene ønskjer at private selskap skal lukkast på dette området. Det er den eigentlege kapitalistiske agendaen. Staten favoriserer dei private verksemdene. Det er verkeleg stor ironi når no regjeringa aukar skattane for å finansiere PFI-prosjekt (Private Finance Investment - eit regjeringsprogram basert på samarbeid mellom privat og offentlig kapital)!

I ein sentral rapport frå Best Value, ein annan statleg kampanje, der kommunane blir pålagde å arbeide for å nå visse mål og konkurrere om kven som får mest ut av skattepengane, seier dei klart og tydeleg:

«...det einaste som kan forsvare at kommunen held fram med å drive bibliotektenestene er at kommuneleiinga kan godtgjere at det verkeleg ikkje finst andre meir effektive måtar å levere tenestene på med den kvaliteten som krevjast. Bibliotekleiinga skal finne fram til framtidige potensielle leverandørar og setje inn tiltak for å oppmuntre dei til å skape eit klima for konkurranse for å gjere det mogeleg å utvikle ein marknad».

Mange er positive til Best Value, for effektiviseringer jo bra, men eg er overtydd om at marknadstilpassing er den eigentlege agendaen her. Privatiseringa skjer altså ikkje ved at

store firma går rundt og tilbyr seg å drive bibliotek for kommunane. Det er heller omvendt.

I tilfellet Haringay fekk biblioteksjefen sparken med grunngjevinga at ho var for ineffektiv. Men faktum var at biblioteket hadde vore sveltefora gjennom mange år, og politikarane hadde vore likeglade. Så blei biblioteket testa av Best Value og kom dårleg ut. Dette blei eit påskot til å få inn det private. Då Instant Library bad om ekstra pengar punga byrådet ut utan å blunke.

- Så det handlar altså ikkje først og fremst om flaumen av kapital som må finne nye vegar? For trass i dot.com-krisa er det jo framleis mykje risikokapital der ute?

Ny filosofi

- Eg meiner det er mest eit spørsmål om ein ny filosofi. Etter at sovjetblokka fall saman har den globale kapitalismen blitt det einaste alternativet. Og mange synst jo dei ytre verknadene er flotte, lat oss få

meir av det! Det er det som er så skremmande, for denne prosessen vil føre til så mykje fattigdom og elende. Sjå berre når dei no privatiserer vatnforsyninga i fattige land.

- Det er urovekkjande at bibliotekarane ikkje er opptekne av dette, meiner Ruth Rikowski. - På ein konferanse nyleg der Diana Edmonds orienterte om nyordninga i Haringey gjekk spørsmåla frå salen på kva dei kunne lære av henne om effektivisering og slikt. Det er skummelt, for same korleis det går i Haringey vil det bli framstilt som ei forbetring, og då vil fleire kommunar hive seg på bølga. Ikkje eingong Edmonds sjølv veit kva ho snakkar om. På spørsmål frå meg måtte ho vedgå at ho ikkje visste kva GATS er.

Det vil ta tid før nokon kan tene pengar på bibliotekdrift. Men gjennom ein prosess med gradvis kommersialisering og privatisering vil tenestene bli tilpassa varebyttet slik det går føre seg på den opne marknaden. Vi vil få ei kulturendring som også bibliotekarane blir dregne med i. Dette er alt i gang. Eit av teikna på dette er utvatninga av bibliotekaryrket. Ein ting er alle oppseiingane, ein annan at kravet om å ha bibliotekarar i viktige stillingar fell bort. Dette skjer fordi yrkesmedvitne bibliotekarar er eit trugsomål mot marknadstilpassinga.

Mikrobetaling

Ein annan tendens å vere klar over er innføringa av mikrobetaling. I lange tider har IKT- og mediebransjane slite med å tene pengar på innhald på Internett. Men med mikrobetaling kan dei gå over til å trekkje små summar pr. side eller artikkel brukarane opnar, til dømes heilt ned i 0,1 pence. Det har mangla sikre program for slik betaling, men no er dei fleste problema løyste. Men dette vil jo ha store følgjer for biblioteka. Anten må biblioteka betale for surfinga til brukarane, eller dei må seie farvel til gratisprinsippet. Det politiske presset for den siste løysinga vil bli sterkt, noko som vil svekke biblioteka i konkurransen. I verste fall kan vi få vesentleg dårlegare tilgang til bøker og annan informasjon for folk flest. Men dei rike vil jo alltid ordne seg.

- Kva gjer de for å få bibliotekarane meir interesserte i desse spørsmåla?

- Vi har hatt problem med å få dei større bibliotektidsskrifta til å ta inn artiklar om slike tema. Faktisk var det lettare å få Big Issue til å skrive om det, vekebladet som heim- og arbeidslause gjev ut og sel på kvart gatehjørne i London. Men for å bli meir synlege har vi starta e-tidsskriftet Information for Social Change. Og no fekk eg i alle fall halde eit møte om GATS og biblioteksektoren i tilknytning til IFLA-konferansen i Glasgow, men ikkje innafor det offisielle programmet. Det kan jo vere

eit mål neste gong. Men på møtet i Glasgow måtte vi bruke mykje tid på å forklare dei aller mest sentrale omgrepa. For dette er heilt nytt for folk. Det er jo ingen allmenn offentlegheit omkring desse spørsmåla, og vi som snakkar om slikt blir ofte oppfatta som både paranoide og konspiratoriske.

Problemet er også at det sidan Thatcher-åra på 80-talet har blitt ei allmenn «sanning» at det offentlege er keisamt, grått og byråkratisk, mens det private er fargerikt og dynamisk. Den private sektoren har ikkje blitt stilt til veggs på same måte som den offentlege. Men ser ein på til dømes konsern som Shell og ICI så har dei også gjort ein elendig jobb i det siste og tapt utruleg mykje pengar. Ein del av utfordringa er å vise at det offentlege KAN gjere ein god jobb.

Anders Ericson frilansjournalist

Rikowski, Ruth: The Corporate Takeover of Libraries. I: Information for Social Change, No. 14, Winter 2001-2002. <http://www.libr.org/ISC/>

BiS' sydafrikaprojekt på IASL-konferensen i Durban

Årets internationella skolbibliotekskonferens i IASLs regi äger rum i Durban 7 - 11 juli. Öppningstalet hålls av Jenni Karlsson, BiS sydafrikanska partner i skolbiblioteksprojektet Library Practice for Young Learners (LPYL). The Politics of Making a New Space for School Libraries in South Africa är hennes ämne.

Från BiS deltar Lena Lundgren, Kerstin Rydsgö, Catharina Engström och Maud Hell och de sydafrikanska projektdeltagarna representeras av Eliza Mosiane, Wilma Wardale, Zukie Jafta och Mpumi Kaman

Projektet kommer att presenteras, Bodil Hildemans utställning visas och häftet "To set the ball rolling" att distribueras.. Jan Beeton - LPYLs anställda projektledare i Sydafrika har en intressant programpunkt: The South African School Library in the 21st Century: Breaking Down Barriers Between the European Inheritance and the South African Experience
Rapporter i nästa nummer av bis!

Nybiblioteken skapar en katastrofal identitetskris!

Misslyckandet för amerikansk biblioteksverksamhet före och efter 11 september 2001

Mark Rosenzweig

Professor Leigh Estabrook presenterade nyligen i tidskriften *American Libraries* resultaten av sin studie över hur bibliotekarier reagerat på några av de utmaningar de ställts inför genom det senaste årets terrorattacker. Den är synnerligen intressant och oroande eftersom den visar att, trots de visserligen försiktiga men dock rättfärdiga resolutionerna från ALA (American Library Association), trots den praktiska information, som ALA:s Office of Intellectual Freedom givit, om än med ängslig brist på engagemang och snabbhet, trots de grundläggande dokumenten om yrket i föreningens handbok, trots detta skulle de flesta bibliotekarier inte överväga att motsätta sig olagliga undersökningar och beslag från FBI:s sida eller åtgärder som vidtagits eller begärts enbart med åberopande av USA Patriot Act.

De skulle, i själva verket, utan samvetsqual lämna upplysningar om "miss-tänkta" personer i biblioteket och de skulle använda information om de böcker människor frågade efter, om deras referensfrågor eller om de webbsidor de tittade på som grund för sina upplysningar.

Vad är det som händer när majoriteten bibliotekarier, i sina anonyma svar på frågor om hur de skulle uppträda om de blev kontaktade av FBI, inte ifrågasätter att kollaborera eller att låta sina subjektiva fördomar gentemot låntagarna styra sitt beteende?

Estabrook kastar ett kallt ljus över förändringar i bibliotekskulturen som, trots att de är grundläggande, antingen inte diskuteras eller också avvisas medan vi bibliotekarier fortsätter att antaga att det

är ett undantag i yrkesutövningen när principer inte betyder någonting i konfrontationer med de myndigheter som biblioteksföreningen har beslutat kränker låntagarnas rättigheter och strider emot Bill of Rights, för att inte tala om Library Bill of Rights.

Varför skyddar bibliotekarierna inte låntagaren?

På vad beror den här totala diskrepansen mellan å ena sidan bibliotekariers regler för uppträdande och de idealiska självbilder som de vill sprida om sig själva och å andra sidan deras ärliga svar på frågor om vad de verkligen skulle göra eller ha gjort, efter 11 september, efter USA Patriot Act? Varför är det mindre troligt att biblioteken, eller mer exakt, bibliotekarierna (eller bibliotekspersonalen) skulle intaga en principiell ställning och uppträda på ett sätt som skyddar låntagarna?

Jag lägger bara fram det som jag tror är en del av svaret.

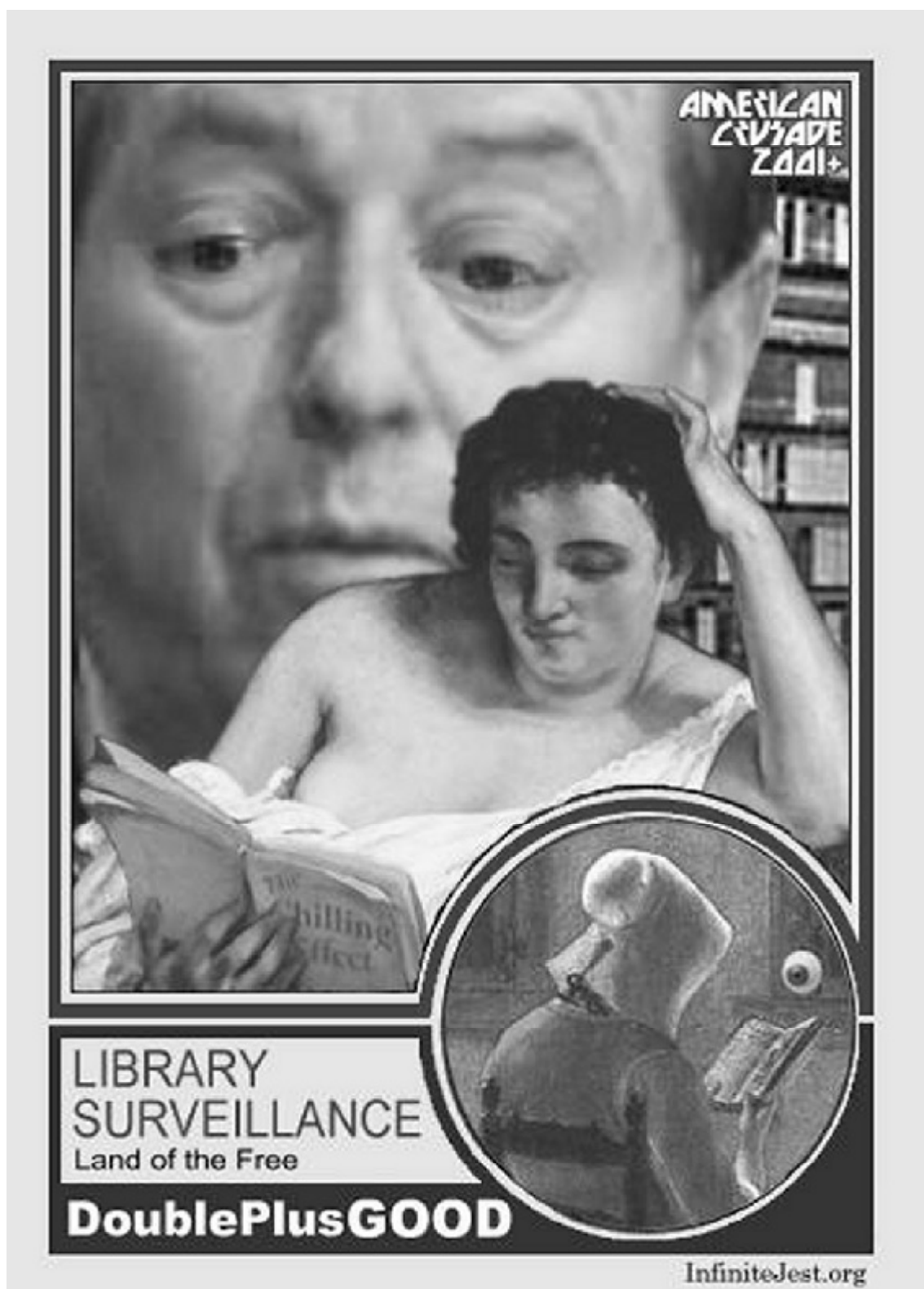
Bibliotekarier har drivits av ideal, av en känsla av mening baserad på, låt oss säga, en demokratisk filosofi, vars centrala utgångspunkt är den frihetliga, frigörande kraften att mobilisera alla människors möjlighet till aktivt, individuellt och kollektivt engagemang för olika, disparata idéer, tankar, teorier, känslor, former, personer, platser och tider genom de media som förmedlar dem, och det inneboende medborgerliga och sociala värdet i sökprocessen. Hängivna bibliotekarier har utbildats för att arbeta tillsammans med en låntagare, antingen för att helt enkelt ta reda på en faktauppgift el-

ler arbeta långsiktigt för att möjliggöra välgrundad kritisk bedömning och värdering, frigörande, oberoende personlig utveckling, och att underlätta fortsatt utbildning baserad på det fria utbytet av idéer över länder och århundraden. Denna idealism, som låter ganska ädel, kunde vara, och har varit, lika självklar antingen det gällt att besvara den enklaste fråga eller att hjälpa till med den mest komplicerade forskning.

Humanistiska dimensionen begravs

Alltmer sällan verkar denna idealism, eller något som liknar den, påverka utövandet av bibliotekariens arbete. Dagens bibliotekarier förstår inte heller varför och på vilket sätt biblioteken ingår i ett givet socialt och politiskt sammanhang, hur de påverkas av och själva kan påverka situationen, någonting som skulle framgå genom att biblioteket (professionen) aktivt blev ett forum för att reflektera över en värld i behov av förändring och faktiskt möjligt att förändra. Vi släpper ut yrkesutövare från våra skolor och utbildningsprogram som har liten känsla för hur biblioteksverksamhet, i sin helhet, kan omsättas i demokratisering och samhällsbyggande. Bibliotekarieryrkets humanistiska dimension begravs under det illusoriska bemästrandet av de teknologier, som i själva verket, kan ha tagit makten över oss, genom att de ersatt kritiskt tänkande och kreativ praktik med sig själva.

De korporativistiska biblioteken betonar mer och mer allt detta som, drivet till sin logiska spets, ironiskt nog gör dem inte bara utsatta utan också överflödiga. Ändå är den skandalösa existensen av ett

<http://yorick.infinitejest.org:81/>

Från satirsidan Infinite Jest

"De skulle, i själva verket, utan samvetsqual lämna upplysningar om 'misstänkta' personer i biblioteket och de skulle använda information om de böcker människor frågade efter, om deras referensfrågor eller om de webbsidor de tittade på som grund för sina upplysningar."

internationellt, kooperativt, icke-marknadsberoende, vertikalt och horisontellt nätverk av resursdelning, som i princip förenar det mest oansenliga folkbibliotek med de mest avancerade forskningsbiblioteken, nästan ett bevis på att socialism är praktiskt möjligt, och så kan det inte vara... Biblioteksvärlden är genom sin blotta existens en indirekt förebråelse mot dem som ser demokrati som oupplösligen och uteslutande förbunden med "fri företagsamhet". En socialt utövad biblioteksverksamhet måste utplånas och det den kan ha att lära andra former av mänsklig, kollektiv aktivitet måste förnekas.

Nyliberalt dopp

Eftersom moderna bibliotek, ivriga att visa sig värdiga i en ny konkurrerande värld, har valt att anpassa sig till de skiftande rytmer och den dynamik som karakteriserat andra servicesektorer (inklusive offentlig service) under de två senaste decennierna och själva i många fall har tagit det uppfriskande nyliberala doppet i marknadskonkurrensens iskalla vatten, finner de sig idag strategiskt och moraliskt berövade möjligheten att spela den unika roll som de en gång skulle haft förmåga att spela ställda inför en nationell utmaning (t ex 11 september), och på många sätt kunna bidra till vad som borde vara, men inte är, en välinformerad debatt.

I stället har de tävlat med varandra om att högtidlighålla och mytologisera, om att rama in händelserna på sätt som ställde fel frågor genom att antaga eller generera en helig okränkbarhet, som fick dem att betrakta varje förfrågan om någonting relaterat till 11 september, islam eller Afghanistan som misstänkt. På grund av vördnad, konformism och rädsla kom de indirekt att stödja deras utställningar, deras demonstrativa sätt att täcka husen med patriotiska röd-vit-blå dekorationer, en samling-kring-flaggan-mentalitet som verkade avskräckande på ett fritt och öppet ifrågasättande och som skapade en atmosfär som stred mot friheten att tänka och bilda opinion.

De som inte är skyldiga till att ha spio-

nerat på låntagare och rapporterat misstänkta personer, kan fråga sig själva: "Hur många bibliotekarier gjorde en medveten ansträngning för att vägleda låntagare, som var intresserade av bakgrunden till terrorattacken och det följande kriget i Afghanistan, till alternativa informationskällor, hur många införskaffade medvetet publikationer med avvikande åsikter, även av oförvitliga forskare och journalister och rekommenderade dem verkligen, lyfte fram dem som en motvikt, som annars inte skulle funnits någon annanstans, till det mainstreammaterial som överflödade marknaden och således även biblioteken?

Det tycks finnas litet professionellt motstånd kvar mot att överge centrala ansvarsuppgifter i en omgivning som rostar sönder, inte bara av en konstruerad "nationell kris", utan, mer grundläggande, av en utdragen period av snabb teknologisk/kommersiell "utveckling" som fr a har varit en utveckling av folks bankkonton, av oreglerade, oplanerade, av marknaden framdrivna slit-och-slänglösningar som själva blev till problem innan de ens hunnit ställa de frågor de sades kunna lösa.

Det viktigaste för biblioteken blev att hålla skenet uppe i en fientlig omgivning genom att vara de bästa hejacksledarna för vad som lovade att bli en ljuv sammansmältning med kommers- och kommunikationssamhället och ett bättre liv med hjälp av datorer, som för våra bibliotekstänkare tycktes ha blivit den nya "informationsekonomin/-samhällets utopi, dess alfa och omega, i vilket de skulle kunna finna sin nisch.

Så bibliotekscheferna införlivade raskt nya, ännu bara halvfärdiga (i alla fall oprövade) frågor och dagordningar, som kom att få alldeles uppenbara konsekvenser för biblioteksarbetet, men som framför allt, vill jag påstå, faktiskt stod eller skulle kunna stå i strid med de fundamentala begrepp, som vi berömmar oss av finns inskrivna i professionens grundläggande dokument, i dess djärva, gammaldags regler, i dess historiska rättighetsdeklarationer, t ex "rätten att läsa", deklarationer om värderingar och etik.

Nybiblioteken och deras ledare

I takt med att nybiblioteken och deras ledare mer och mer har förlorat förmågan att effektivt och uttryckligen särskilja sig själva, t o m i sina egna ögon, från Barnes & Nobles bokhandelskedjor, Amazon.com-försäljare och/eller Internetcaféer (med det undantaget att de, för närvarande, och det är inte betydelsefullt, i allmänhet inte tar betalt av folk för att använda deras tjänster, någonting som emellertid håller på att förändras, och en fråga som mer och mer intensivt debatteras, genom att "avgifter för tjänster" blir mer och mer vanligt och tycks komma att bli det dominerande mönstret), i takt med detta är biblioteken på väg mot en katastrofal identitetskris, som till slut, inom en inte alltför avlägsen framtid, kommer att bereda väg, om den inte kontrolleras, för att åtminstone folkbibliotekens särart utplånas och som kommer att leda till stängningen av ett av de sista icke-privatiserade "offentliga rummen", den sällsynta institutionella motvikten till massmedia, en utmaning i mänsklig skala av den homogena marknadsideologin.

Det vill säga, nybiblioteket är inte längre en av de sista potentiella plattformarna för implicit intellektuellt och kulturellt motstånd som (bara genom att envist vara och insistera på att förbli ett bibliotek, i ordets gamla betydelse), bevarar möjligheten att göra motstånd mot gränslös kommersialisering av kulturen, mot krass konsumism och slöseri, mot monopoliseringen av media genom jättelika företag och "betala-per-titt-kulturens informationsallmängods".

Gammalbiblioteket

Ett kvardröjande, överblivet, som det verkar medfött, motstånd ligger i själva verket djupt inbäddat i gammalbibliotekets - jag förväntar mig skepticism mot detta som i förhållande till det ödmjuka biblioteket verkar pretentiöst men som egentligen är helt riktigt – unika (arbetsintensiva) mångtydighet, dess bevarande av meningsfullhet, dess kunskapsutvecklande, underbart elaborerade och komplexa värld av oför-

trutet, intelligent förbundna, systematiska, kollektiva skapande av vad som uppgår till hela världar av referenser och korsreferenser, av välskötta auktoritetsregister, bibliografier och bibliografiska hjälpmedel, omsorgsfullt samlade referenskällor, av dokumentationsfiler, arkiv, specialsamlingar, av nätverk av institutioner och konsortier, och av BIBLIOTEKARIER som en professionell grupp som, tillsammans, kan få varje individ, med vilken utgångspunkt som helst, att tänka i nya banor, att hitta oväntade vägar, nya källor till nöje eller förvåning, att upptäckta tidigare icke ställda och icke besvarade frågor, ett förverkligande av att göra den mänskliga kulturen i dess fulla rikedom tillgänglig.

Macdonaliserade bibliotek

Detta har varit tillvägagångssätt som lärts ut och förfinats och som fortfarande upprätthålls i informationsdisken, strategier som bara kan utvecklas i kontakten människa till människa, utförda av en kader av bibliotekari-er, som betraktar sig själva som en grupp serviceyrkesmän med ett uppdrag men som nu arbetar under hotet att förlora sin yrkesskicklighet och att deras bibliotek macdonaldiseras (om de över huvudtaget fortsätter att existera).

Bibliotekari-er, som, om jag får bli högstämd, älskvärt och skarpsinnigt kunde navigera i de nätverk av kunskap, som deras föregångare byggt upp under århundraden och som kunde förena, upplösa och återförena, upptäcka dolda samband, tolka, följa ledtrådar, ge kriterier för att värdera vad som var viktigt och vad som troligen inte var det, urskilja det som var auktoritativt och varför och i vilken utsträckning, vad som var kontroversiellt och på vilket sätt, som visste inom vilka områden det rådde konsensus och var det förekom betydande debatt, visste vad som var unikt, udda, tvivelaktigt, falskt, vad som var annorlunda och tankeväckande.

Bibliotek - och de återstående

bibliotekari-er som värdesätter dem för att de är unika och annorlunda än andra institutioner och etablissemang, just därför att de INTE passar in i den kulturella "gallerian" – är, oavsett sin uttalade "politik", ett politiskt hot mot den förlamande, försvagande "ögonblickskultur" i vilken "slut på förlaget" är lika med "borta ur medvetandet".

Dessa bibliotekari-er som har ägnat sig åt att hålla tillgängligt det omoderna, det som vanligen inte räknas och det ovanliga, dvs historien, inte bara som en tidslinje utan som en följd av hela tankevärldar, åsikter, tro och känsla, som har ägnat sig åt att bevara, organisera och göra tillgängliga dokument, tolkningar, idéer, tankar, teorier, riktningar, discipliner, kunskapsfält, stilar, gener, exempel, bilder, inspelningar etc, allt detta som i gammalbiblioteken, på grund av det uppdrag de har, inte tillåts att bokstavligen försvinna utan ett spår (som det dagligen gör på nätet eller i bokhandelskedjorna) om det inte är "kostnadseffektivt" enligt någon bisarr beräkning.

Dessa institutioner (som nu eroderas och transformeras och förstörs) och deras karaktär utmanar i realiteten genom sin blotta existens, envishet och historiska kontinuitet, implicit eller explicit, marknadskulturens sociala/politiska konformism, med dess utbytbara köpcentra och dominerande, mer eller mindre uniforma konsumtionskultur. Deras samlingar strider mot den enkla, men ideologiskt nödvändiga myten, att det finns två sidor av varje fråga genom att, potentiellt, visa att större frågor har tre, fem, tjugo-fem, tvåhundrafemtio sidor.

Skamliga kvarlevor

Dessa gammalbibliotek, som betraktas som skamliga kvarlevor av en förgången tid, byggs nu överallt om och utrustas på ett nytt sätt för att bli, ganska illa lämpade och dömda att förlora, konkurrenter till TV, radio, biografer, video, shoppinggallerior, Internets sökmotorer för hemdatoren, "om vi inte har det är det inte värt att ha"-kedjor som Barnes & Nobles och Amazon.com:s skräckinjagande imperium.

Tanken att biblioteket är eller var eller hade möjlighet att bli någonting mycket annorlunda än alla dessa, och därför var absolut nödvändigt, håller på något sätt på att gå

förlorad. Det betyder inte att biblioteken ännu så länge inte skulle kunna bättre ta sig an starka sociala/kulturella/politiska behov, men just dessa behov anses mer och mer vara kontraproduktiva, dysfunktionella, icke lönsamma, t o m farliga.

Senaste CNN-analysen

Bibliotekari-er som vant sig vid att få sina impulser från media, kan därför inte, även om de försöker, lyfta fram annat än sådant som illustrerar de senaste CNN-analyserna eller huvudnyheterna på Times eller Newsweeks förstasidor. Hur många bibliotek trodde att de gjorde sin plikt genom att ha en utställning om "Världsreligionerna – hur de liknar och inte liknar varandra" eller "Islam – är det verkligen ett hot mot Västerlandet?", varigenom de indirekt, utan att veta det, bekräftade den löjligen tesen att det bakom 11 september ligger en "kulturkrock", en tes av vilken folk bara kan dra de mest absurda slutsatser.

Library of Congress har faktiskt producerat en webbsida om terrorism och 11 september och Afghanistan, "Virtual Reference Page on Selected Themes", där man bara använder källor från USA:s regering och militär, som om de skulle vara de MEST objektiva och innehålla allt man behöver veta! Detta är det nya bibliotekariearbetet i sin mest extrema form.

Nybiblioteken har valt ett arbetssätt som, genom att man imiterar och tävlar med kommersiella informationsförmedlare, är indränkt som en svamp med ideologi, oftast (i motsats till LC) utan att man är medveten om det.

När biblioteksverksamhetens ideologi och syfte är i sådan gungning, och med den anpassning till den kulturella miljö som för tillfället råder, finns det ingen medvetenhet om att det är maktens, regeringens och företagets tolkning av och syn på världen som dominerar.

Verkligheten-som-produkt

Ofta ger biblioteken allmänheten samma prefabricerade verkligheten-som-

produkt som den också, ofrånkomligen, oupphörligen, i obegränsad mängd, får från de oändligt mycket mäktigare massmedia, som tränger in i varje springa av västvärlden, framför allt i USA.

Kanske med den skillnaden att biblioteken ännu har kvar en föreställning om individen, en känsla för betydelsen av att själv "hitta det".

Just att man hittar "det" – informationen, bilden, kunskapen, meningen, (som man i och för sig skulle kunna hitta även på andra ställen) - "på biblioteket", ger fyndet legitimitet, genom sin blotta förbindelse med en institution som en gång ansågs stå för – och faktiskt i hög grad var – gratis, oberoende informationsförmedling, åtminstone i den populärhistoriska föreställningen, en nästan omedveten gnista av hopp om att kritiskt förnuft och individuell rationell bedömning inte har blivit fullständigt utplånade av den totala kollektiva ned-sänkningen i den kommersialiserade, mediagenomdränkta, masskulturens värld. Biblioteket representerar paradoxalt nog den ännu oförstörda utopiska idén om att det är möjligt att odla intellektuell autonomi, en idé så mycket mäktigare genom att den blivit möjlig genom förbindelsen med allt som tänkts fören.

Nybiblioteket, som imiterar kommersiella massmedia, kan bara marknadsföra ett "märke" av information, information som genom sitt ursprung garanteras vara sann – till stor del därför att det fortfarande, naivt nog, anses att biblioteket är, vad det en gång verkligen var, en oas, ett alternativ till kommersialismen, till marknaden, till propaganda, PR, statlig manipulation, till övervakning (nu ett accepterat inslag i nästan all aktivitet, från att promenera på Storgatan till att handla i stormarknaden eller låna böcker) – snarare än i första hand en förstärkning av samma saker som man passivt tar del av i kvällsnyheterna eller praträdion. Inte en aktör för kulturell förändring utan ytterligare en institution som befäster status quo.

I övergången till nybiblioteket har troheten mot de värderingar som vi en gång

trodde var förbundna med själva innebörden av begreppet bibliotekarie försvunnit. Värderingar som, till exempel, skulle förhindra att man accepterar, snarare än motsätter sig, FBI:s handlingar, handlingar som är oetiska och oprofessionella och kränker låntagarnas berättigade förväntningar på vilka rättigheter de har i biblioteket. I den nya bokhandelsliknande miljön kommer bibliotekarierna inte heller längre att se någon orsak att leva efter dessa värderingar.

Förlusten av värderingar

Förlusten av värderingar, deras förvandling till stoff för reklam-slogans för nybiblioteken har påverkat bibliotekets möjligheter att på ett unikt sätt deltaga i den offentliga debatten om stora, aktuella frågor. Det gäller inköspolitik, prioriteringar, bevarandefrågor och oräkneliga andra frågor som rör professionellt biblioteksarbete.

Detta kommer att leda, inte till att det vanliga biblioteket blir en framgångsrik konkurrent på informationsmarknaden, utan till att det blir en obsolet institution utan ett speciellt syfte som skiljer det från mer konkurrenskraftiga verksamheter.

Och det som kommer att gå förlorat är en plats där man skulle kunna hitta den bördiga mark i vilken en kritisk fantasi kan växa och uppmuntras att kanske ställa den obekväma frågan, framhäva den förbisedda poängen och ifrågasätta auktoriteter i allmänhet, till och med, om än inte speciellt, "efter 11 september".

Mark Rosenzweig är stridbar councilor-at-large i ALA och arbetar på Reference Center for Marxist studies i New York. Översättning och bearbetning Berith Backlund

Tre radikala bibliotekariers fortsätter rädda världen.

Två nya delar har nu kommit, liksom tidigare tecknade av Ken Avidor. De tre bibliotekarierna har åtminstone två levande förebilder, Minnesotabibliotekarierna Sandy Berman och Chris Dodge.

Webbadress: <http://www.roadkillbill.com/g14.html>
Se även bis nr 1/03

Har politikerna ”gett upp” biblioteksverksamheten?

En tillfredsställd bibliotekskund

Mats Myrstener har läst en ny doktorsavhandling

Det tillhör inte vardagen att få en avhandling om svenska folkbibliotek i sin hand. En till synes ganska tunn bok med gröna pärmar kan dock innehålla ett både brännbart och aktuellt ämne där Bosse Jonsson anknyter till kollegan Joacim Hansson i sin frågeställning: Hur låter sig ideologiska och politiska förhållanden avspeglas i uttalanden från folkbibliotekets beslutsfattare. Hansson lät detta på ett originellt sätt illustreras av uppbyggnaden av SAB-systemet på 1920-talet. Jonsson genom att intervjua några politiker och förvaltningschefer vid mellansvenska folkbibliotek.

Resultatet är slående. Jonsson väntar sig finna, som han gjorde i en tidigare undersökning, en ideologisk tilltro till folkbibliotekets folkbildande ideal, de som varit grunden för svenska folkbibliotek under nästan hela 1900-talet. Istället finner han tvärsäkra uttalanden som inte går att motsäga (”vi måste ju köpa in de böcker kunden vill ha”, ”vi kan inte ha böcker som bara står och tar plats”, ”det som inte efterfrågas kan vi inte köpa in”). Hos Michel Foucault finner han ett analysinstrument för sin forskning, här kallat den ”pedagogiska diskursen”.

Det är ett postmodernistiskt begrepp som inte är alldeles lätt att fånga i flykten. Ursprungsbetydelsen (franska ”discours”) är ”samtal”. Hos Habermas, populär på 1970-talet, betyder det ungefär ”kritisk analys”, hos Ricoeur något helt annat. Foucault, som bland annat behandlat institutioner som mentalsjukhus och fängelser i sin forskning, ses ”diskursen” snarare som en ”tvångströja”, en samling uttryck, utsagor, försanthållanden, kunskapsbegrepp, som tillsammans ”så starkt styr vår verklighetsuppfattning att vi är fångade i den” (Sven-Eric Liedman i Nationalencyklopedien). Det låter både lösligt och vagt men är i själva verket starkt reglerat av ”makten”. Makten finns (tänk globalt) ”överallt” och styr hela vår tillvaro från vaggan till graven. Allt som inte ingår i ”diskursen”, allt som är farligt och kritiskt till denna, stöts bort. Jonsson menar att marknadsekonomin har starka paralleller till vad han kallar en sådan ”diskurs”.

Att folkbiblioteken är ”pedagogiska” härrör från att de, allt sedan grunden för 200 år sedan, varit starkt sammankopplade med lärande och pedagogik, med utbildning, folkbildning och skola. Man kan tycka att det blir väl krångligt med denna omständliga begreppsapparat och att den på något sätt går att styra till att innehålla snart sagt allting, men faktum är att Jonsson övertygande argumenterar för sin sak,

och hans resultat är, tycker jag, uppseendeväckande.

Han finner till exempel att de politiker (ordförande i den politiskt ansvariga nämnden) han intervjuat befinner sig i en annan ”diskurs” än de förvaltningschefer (ansvariga för biblioteksverksamheten) han talar med. De förra (särskilt de socialdemokratiska får man förmoda) använder sig gärna av vaga men värtaliga referenser till klassisk ”folkbildning”, som man ser som något positivt och sådant biblioteket borde ägna sig åt. Men i själva verket har man ingen makt att implicera detta i verksamheten, Jonsson tolkar detta som att politikerna ”gett upp” biblioteksverksamheten.

Istället är det förvaltningscheferna som ska förkroppsliga verksamheten. Och där styr helt andra lagar än i politikernas idévärld. Här är det en hård ”köp-sälj-filosofi” som kommer till tals, ”kundpåverkan” är populärt, de folkbildande idealen lyser starkt med sin frånvaro. Allt som inte gagnar verksamheten direkt skärs bort. Verksamheten måste alltid vara ”lönsam”.

Frågan är dock vilka generella slutsatser man kan dra av Jonssons undersökning, annat än som fingervisning? Hans statistiska underlag är trots allt bara nio kommuner, samtliga befinnande sig ”på bilavstånd” från forskarens hemort (som torde vara Eskilstuna). Det blir alltså en samling mellansvenska kommuner inte långt från Mälardalen, där några städer blandats med mindre kommuner, och där förvaltningscheferna (mest män?) förmodligen umgås en del med varandra. Kanske hade han kommit till ett annat resultat om han undersökt kommuner i Norrland? Eller Småland? Eller Göteborg? Jag vet inte.

Jonsson säger i förordet att det inte behöver vara någon skillnad mellan att vara ”kund” och att vara ”medborgare”. Man kan förvisso gå till biblioteket som ”kund” och komma ut som en välutbildad ”medborgare” (begreppet härrör från utbildningsminister Rickard Sandler, som gärna hävdade ”medborgarbildningens” betydelse och bibliotekets stora roll som förmedlare). Men om förvaltningscheferna enbart ser besökarna som ”kunder” som kommit för att ”bli tillfredsställda”, då kan biblioteket ju lika bra vara en bokhandel? Det som saknas är naturligtvis en helhetssyn, och nationella ”mål” när det gäller bibliotekspolitik, vilket Jonsson också understryker.

Här ska införas att Jonssons historiska avsnitt i avhandlingen är utomordentligt klara och väl sammanfattade. Men jag reser mig på hälarna i min stol när jag mellan raderna i

(den mycket välskrivna) redogörelsen för marknadsekonomins triumftåg i det svenska samhället kan utläsa ett lite beklagande konstaterande att detta nog varit den enda vägen. "I efterhand", skriver han, med en defaultistisk underton, "kan man fråga sig om en annan diskurs överhuvudtaget varit möjlig".

Jo, jag menar att det varit möjligt. Visst är den marknadsekonomiska tvångströjan tigt. Viss ligger den som en fuktig grå lovikavante över oss alla, särskilt en sådan här gråmulen dag i mars (när detta skrivs). Men den ekonomiska väg vi gått bestämdes trots allt av vår svenska regering på 1980-talet. Man släppte tyglarna på ekonomin, tillät enorma budgetunderskott, en galopperande börs, en avreglerad valuta, en tilltagande vanskötsel av ekonomin. Resultatet blev ju bl.a. börskraschen i början på 1990-talet med stor arbetslöshet som följd. Man kan naturligtvis skylla på "globaliseringen", men det är inte hela sanningen menar jag. Det hade funnits andra vägar att gå. Det personliga ansvaret kan man aldrig frångå sig, skulle Sartre ha sagt. En socialdemokratisk närmast obefintlig kulturpolitik är en annan orsak till dagens tillstånd, en till vanvett gränsande kamp för låg inflation en annan. Den ekonomiska politiken har överlämnats till Världsbanken och Europeiska centralbanken. Medias stora roll som förmedlare av "budskapet", nästan alltid oemotsagt. Ändå talar vi om offentlig service här, inte om privata företag som är mer marknadskänsliga. Dagens situation härrör dock enligt min mening från ett val regeringen gjorde redan på 1980-talet. När valet väl var gjort fanns ingen återvändo, däri kan jag ge författaren rätt.

Marknadsekonomins präster är nationalekonomerna, som Jonsson också påpekar (behovet av "experter" blir stort när politikerna frångår sig makten att styra). Där finns sannoligen en "diskurs" som är från- och bortstötande. Det har ju ekonomer som Sven Grassman eller Hans Lind fått känna på. Det är väl utrett i böcker av Lars Pålsson Syll och Geir Angell Øygarden. Dagens nationalekonomer, som t.ex. Stefan Fölster, uttalar sig gärna i politiska ordalag, där deras politiska "forskning" (när det gäller Fölster har LO-tidningen pekat på det faktum att han gärna "trixar med siffror" för att få de resultat han eftersträvar) tas ad notam av politiker och förvaltningschefer runt om i landet.

Därför får jag en lite orolig känsla i magen efter att ha läst Jonssons i övrigt förträffliga avhandling. Kanske är det bra att han lyfter fjällen från våra ögon. Får oss att se "verkligheten som den är". Men är han då inte själv fången mitt i "diskursen"? Talar själv dess språk? Han medger själv att Foucaults diskurs utestänger allt som argumenterar emot den. Den upphöjer sig på så sätt till en imperativisk "lag". "Så här är det – det finns inga alternativ!"

Jag låter andra läsare döma i detta fall. Jag är övertygad om att Jonssons avhandling kommer att användas, både av "kundfilosofins" tillskyndare och dess belackare, men jag är livrädd för att den kommer att tas som en "legitimering"

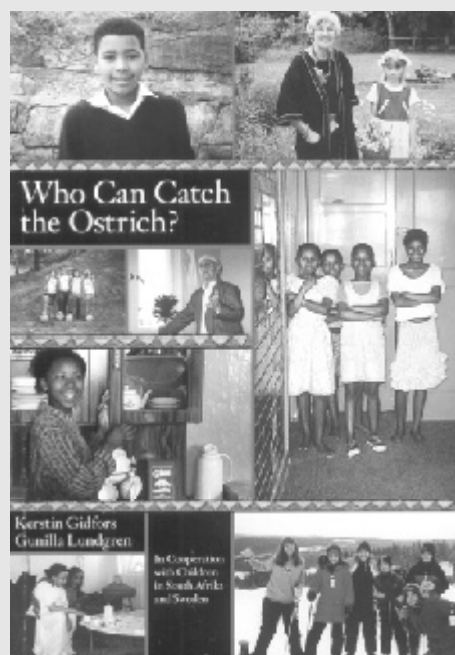
för tillskyndarnas politik. Jag hoppas att man läser den med vissa komplement. Till exempel parallellt med den i detta nummer refererade boken av Inge Johansson "Bildning och klasskamp". Där finns, flerdigt exemplifierat, vad folkbildning, detta idag så förhånade ord, betytt för det svenska samhället, för demokrati, där biblioteket med Liedmans ord igen, blir det ställe där du "hittar den bok du inte visste att du behövde". Också i detta hänseende är det tragiskt om Bo Jonssons intervjuade förvaltningschefer får förverkliga sina idéer fullt ut.

Jag tror mina utbrott fått åtminstone bis-läsaren rätt intresserad av vad de intervjuade beslutsfattare egentligen säger? Eller hur?

Bosse Jonsson

Medborgaren och marknaden: pedagogisk diskurs för folkbibliotek (Linköping Studies in Education and Psychology; 90)

Linköpings universitet, 2003

Möte med 22 språk

Kerstin Gidfors och Gunilla Lundgren har länge arbetat tillsammans med barn. I höstas kom den tredje boken med sydafrikaanknytning *Who can catch the Ostrich?* I den skriver barn från Rinkeby och Grahamstown om sina liv. Många språk blir det och i boken får vi levande fragment av Asandas, Aviidas, Simranjits, Nozukas, Simphiwe och en massa andra barns skolliv, intressen, familjer, yrkesdrömmar... Hur ser t ex en skoldag ut för en flicka på en internatskola i Sydafrika jämfört med en kurdisk flickas i Rinkeby? En bok att inspireras av! Den kan beställas för 80 kr +porto från Kvarnbyskolans expedition, Box 5006, 163 05 Spånga

Från finansministeriet till biblioteket - reflexioner kring begreppen informationssäkerhet och -frihet

av Mikael Bööck

book@kaapeli.fi

Biblioteket skulle kunna stå som garant för inte bara informationsfrihet utan även informationssäkerhet, menar Mikael Bööck som är aktiv i Attac Finland. Sonera-skandalen visade att den verkställande makten, regeringen, ensam bestämmer om vad vi får och inte får veta. För att bli acceptabelt som politiskt begrepp borde "informationssäkerhet" också inbegripa principen om transparens och rentav en ny myndighet eller makt, vars uppgift skulle bestå i att skydda offentlighetsprincipen. En sådan makt borde det decentraliserade biblioteket kunna utvecklas till. Enligt trendsökande Spanarna i P1 16 maj verkar bibliotekarierna - "vår tids hjältar" - ha en ny historisk roll i linje med författarens uppfattning

I Finland har finansministeriet till uppgift att "leda och samordna informationssäkerheten inom statsförvaltningen". Betyder informationssäkerhet helt enkelt säkra finanser? Vad är informationssäkerhet?

Finansministeriet föreslår följande definition:

"Med informationssäkerhet avses: - Ett tillstånd, där hoten mot informationens, informationssystemens och datatrafikens konfidentialitet, integritet och brukbarhet inte utgör någon betydande risk. - Administrativa, tekniska och övriga åtgärder varmed man skyddar och säkerställer information, tjänster, system och datatrafik i avsikt att kontrollera risker som dessa utsätts för såväl under normala förhållanden som i undantagsfall".[1]

En forskare vill för sin del bestämma begreppets innebörd - och samtidigt informationssäkerhetens grundval - så här:

"Informationssäkerheten är en av informationssamhällets grundstenar. Finansiella transaktioners integritet, elektroniska underskrifters pålitlighet, förtroendet inom det virtuella företaget, personernas integritet, den vitala infrastrukturens tillförlitlighet - allt detta är beroende av att vi har tillgång till starka och pålitliga säkerhetsmekanismer. För att säkerställa tillgången till sådana mekanismer krävs det många betydande forsknings- och utvecklingsinsatser"[2]

Definitioner av informationssäkerhet kunde också hämtas från olika företag och organisationer. En viktig aspekt lyfts fram i följande citat: *"Kan man inte med säkerhet säga exakt hur många exemplar innehållande viss information som framställts, kan man heller inte med säkerhet avgöra om informationen är skyddad som enföretagshemlighet"[3]*

Sammanfattningsvis konstaterar jag att informationssäkerhet täcker tjänster, transaktioner, offentlig infrastruktur, privatliv och affärshemligheter! Informationssäkerheten (InfoSec) innefattar såväl statens och företagets kommunikationssäkerhet (ComSec) som den enskilda medborgarens privacy, alltså skyddet av den personliga integriteten (data protection).

En svensk expert på informationssäkerhet skriver att

"informationssäkerhet handlar om att skydda informationstillgångar".[4] Det är ett intressant och klargörande tillägg. Notera också den nya yrkesbeteckningen säkerhetsinformatiker. Vad gör en sådan? Uppenbarligen förväntas han eller hon "skydda informationstillgångarna" i en organisation, på ett företag eller i ett ministerium.

"Informationstillgångar" är definitivt någonting mer påtagligt än "information". Det låter nästan som bibliotek!

Läcker som ett såll

***"Det är omöjligt för staten att samla in all information centralt och fatta kloka beslut i enlighet med den."* [5]**

Ovanstående är en beskrivning av ett drag i den berömde nationalekonomen Friedrich A. Hayeks tänkande. I det sammanhang, varur citatet hämtats, avser ordet information priserna på varor och tjänster på "den fria marknaden". Priserna ger enligt Hayek m fl information om vad som bör produceras, under förutsättning att prisbildningen får ske spontant, utan politisk (statlig) inblandning. Här, som känt, finns en av den ekonomiska politikens stora stridsfrågor.

Det känns frestande att också tillämpa de liberala ekonomernas tankegång om prisbildningen som en "spontan process" på begreppet informationssäkerhet. Det verkar med andra ord rimligt att anta (åtminstone lika rimligt som i fallet med prisbildningen!), att informationssäkerhet är ett tillstånd, som endast kan uppnås som en följd av en spontan - eller ytterst decentraliserad - process. Hur fåfäng måste inte maktens strävan efter att "säkra informationen" vara?

Begreppet informationssäkerhet tycks vid närmare påseende inrymma krav om allvetande och fullständig kontroll, som helt enkelt är omöjliga att uppfylla. Vilka möjligheter har staten att

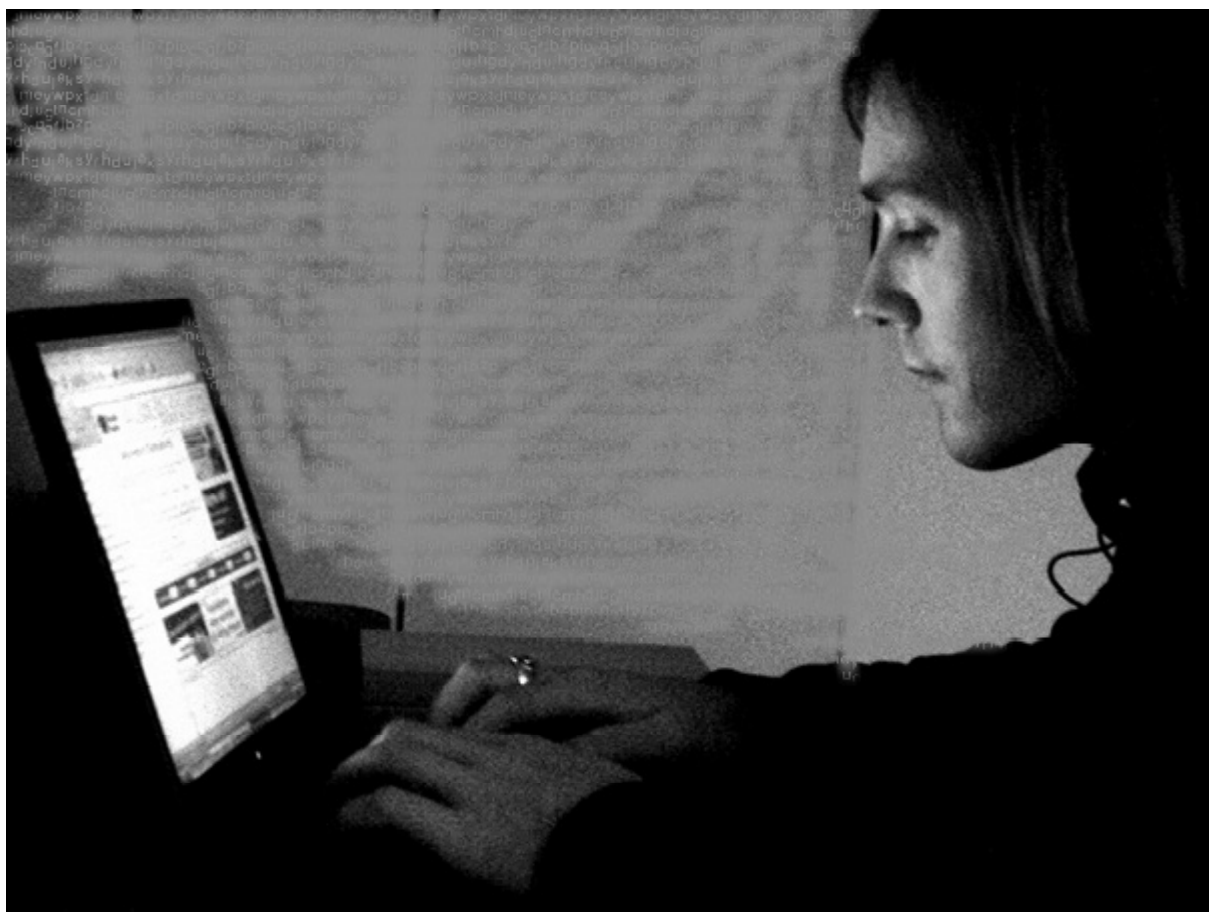

Foto: Maja Wettmark

samla in all information om all information? Å andra sidan: Vad betyder informationssäkerhet ifall en mängd (en hur stor mängd?) information förblir okänd för staten och sålunda undandrar sig statens kontroll?

Den inledande satsen är förvisso även ett argument för frihet från statlig inblandning i samhällslivet i "säkerhetens" namn? För att gå rakt på sak:

Vem ska vakta väktarna?

Denna fråga - Juvenalis: "Sed quis custodiet ipsos custodes?" - står som motto för Europaparlamentets rapport om Echelon, ett av historiens största spionageprojekt. Echelon är ett av många exempel på hur informationssamhällets regeringar försöker bita sig själva i svansen. Vem inbillar sig att regeringar, som aktivt undergräver varandras informationssäkerhet, ska lyckas uppnå ett tillstånd "där hoten mot informationens, informationssystemens och datatrafikens konfidentialitet, integritet och brukbarhet inte utgör någon betydande risk"? Jag tror kort sagt att vi får ta EU-kommissionens förslag (i februari 2003) till upprättande av en gemensam europeisk "nät- och informationssäkerhetsbyrå" med en stor nypa salt.

Insikten om att informationssäkerheten måste läcka som ett såll är oroväckande men samtidigt befriande.

Sonera-skandalen

Förmodligen är vi nödda och tvungna till att diskutera "informationssäkerheten" i det så kallade informations-samhället och på den digitala informationsteknologins genombrott. Men informationssäkerhet borde inte uppfattas som en teknisk eller professionell fråga utan som ett politiskt be-

grepp. En av utgångspunkterna för diskussionen om informationssäkerhet borde vara, att värderingsgrund och politisk åsikt bestämmer, inte bara vad vilka åtgärder man anser vara kloka och önskvärda, utan också vad diskussionen ska handla om och vad man överhuvudtaget menar med informationssäkerhet. "Informationssäkerheten" är en fråga för generalister. Det behövs inte minst historiska perspektiv, eftersom frågorna i långt ifrån alla avseenden är nya.

Sommaren 2002 förlorade finländarna definitivt sin politiska oskuld beträffande "informationssäkerheten". Sonera-skandalen, som då drabbade landet, är en härva av betydande ekonomiska misstag samt misstankar om oegentligheter i affärsverksamheten och grov kränkning av personalens och utomstående integritet. Brottsundersökningar pågår och rättegångar stundar.

Soneras (numera Telia-Soneras) ansamlingar av data om användningen av bolagets mobiltelefonjänster är mycket omfattande eftersom tjänsterna används av miljoner människor. För att se till skyddet av bl a dessa "informationstillgångar" hade bolaget en säkerhetschef vid namn Juha E. Miettinen. Juha E. Miettinen har författat gängse läroböcker om informations-säkerhet. Han tillhör Finlands informationssäkerhets-etablissemang. Men sedan senaste höst misstänks Miettinen, jämte några andra fd Soneraschefer för att ha utnyttjat ovan nämnda data för att spionera på personalen och på journalister, som förmedlar nyheter om Sonera till allmänheten.

Detta är alltså en av historierna om hur informations-säkerheten fallerade. En viktig bit handlar också om hur personers integritet kränktes. Men paradoxalt nog är Sonera-skandalen också - och kanske i synnerhet - ett exempel på hur vissa

personers integritet omgärdas med ett övermått av skydd.

Sonera gjorde under Kaj-Erik Relanders tid som VD den dyraste missen i finländsk företagshistoria: köpet av - som det senare visade sig - totalt värdelösa UMTS-licenser i Tyskland för 4,3 miljarder euro. På något sätt, som ingen tillsvidare har förklarat, lyckades Relander emellertid skrapa ihop tiotals (kan-ske hundratals) miljoner euro åt sig själv varmed han skaffade sig delägarskap och ett nytt jobb i det multinationella investeringsbolaget Accel Partners. Också Relander hör till de som misstänks för grov kränkning av kommunikations-hemligheten.

På grund av ovannämnda och ytterligare några andra misstag och misstankar ledde Sonera-skandalen (av vilken endast några huvuddrag har kunnat antydas här) till att det restes krav på en specialrevision av bolagets ekonomiska och juridiska situation, förrättad av utomstående, oberoende revisorer och utrednings-män.

Detta krav stöddes (stöds?) explicit av bl a justitieminister Koskinen, professor Jarmo Leppikangas (som är bokföring-sexpert och ordförande i aktiespararnas centralförbund), dåva-rande oppositionsledaren (nuvarande statsministern) Anneli Jäätteenmäki och den globaliseringskritiska organisationen Attac.

Men här visade sig "informationssäkerheten" plötsligt vara stenhård. Statsminister Lipponen, som kortsiktigt valde att prioritera genomförandet av fusionen av Telia och Sonera i stället för att verka för demokrati i informationssamhället, av-visade helt sonika kravet om en specialrevision och kallade det för "populism". På vilken grund?

Grunden består i att Sonera privatiserades på 1990-talet. Re-geringen anser sig därmed ha rätt att vägra ta ansvar för oegentligheterna i det som numera är ett privat børsbolag, trots att finska staten kvarstår som bolagets största enskilda ägare. Relander, för sin del, uppfattas som en privatperson vars inte-gritet inte får kränkas. Frågan om hur Relander samlade det kapital, som han behövde för att bli delägare i Accel Partners, är onekligen pinsam för honom. Men hur mycket mer pinsam är den inte för medborgarna i "informationssamhället"? En specialrevision är när allt kommer omkring bara ett slags ... säkerhetsåtgärd med syftet att ta fram tillförlitlig information, i första hand för bolagets ägare och - särskilt när det gäller ett så stort och för samhällets funktioner viktigt bolag som Sonera - även för allmänhetens insyn och granskning.

När det kom till kritan visade det sig att den verkställande makten, regeringen, ensam bestämmer om vad vi får och inte får veta. Under dessa omständigheter bör medborgarna be-stämt avvisa begreppet "informationssäkerhet" som lögn och propaganda. För att bli acceptabelt som politiskt begrepp borde "informationssäkerhet" också inbegripa principen om trans-parens och rentav en ny myndighet eller makt, vars uppgift skulle bestå i att skydda offentligheten. Informationssäkerheten måste med andra ord betraktas som en integrerad del av informationsfriheten.

Om bibliotekets roll

Skulle biblioteket kunna axla rollen som informationstillgångarnas beskyddare och allmän garant för informationssäkerheten och -friheten i informationssamhället? Mycket ska givetvis till innan denna tanke börjar likna en verk-lighet. Den är dock tänkvärd.

Med biblioteket avser jag den organisation som vi i Norden kallar folkbiblioteket eller det allmänna biblioteket. Jag vet egent-ligen ingen annan organisation som vore mer kvalificerad för uppdraget som informationstillgångarnas och informations-frihetens beskyddare än folkbiblioteket. Men detta är ett upp-drag som förutsätter politisk makt, något som biblioteket tills-vidare saknar. Som medborgare i informationssamhället krä-ver jag följaktligen en ny maktfördelning. Mitt krav innebär att biblioteket bör utrustas med politiska maktbefogenheter och att en av dessa bör vara "att leda och samordna informations-säkerheten".

Som avslutning på den här artikeln ska jag kort skissera tre argument till stöd för ovanstående slutsats.

1. Biblioteket är sedan länge välbekant för alla grupper av befolkningen som en allmännyttig, offentlig informa-tionstjänst. Bibliotekspersonalen är de facto en profes-sionell kår av specialister på information. De kan anses vara kallade att utöva "informationsmakten" (eller ska vi kalla det för biblioteksmakten?) ungefär såsom domare och jurister är den "dömande maktens" yrkesutövare.

Bibliotekets geografiska spridning och bibliotekspersonalens lokalkännedom (biblioteken är ju närvarande i alla städer och kommuner) skapar goda förutsättningar för att undvika centralbyråkraters och statliga planeringsbyråers misstag.

2. Mellan biblioteket och IT-samhällets viktigaste nya in-rättning, alltså internet, råder en viktig artlikhet. Detta bekräftas för övrigt också i hur mänskorna spontant upplever internet. I en färsk amerikansk enkätundersökning valde 51% av de tillfrågade "Library" när de ombads svara på frågan "What do you think the Internet is like?". På andra plats kom "Meeting place" (10%); tredje var "Shopping Mall" (10%). [6]

Internets utveckling innehåller flera drag av en spontan pro-cess i den hayeska meningen. Men internet är inget kaos, det påminner som sagt starkt om ett bibliotek. Vi bör bejaka bibliotekets och internets artlikhet och tänka oss deras framtid som ett harmoniskt äktenskap där bägge parter ges tillfälle att växa, utvecklas och påverka varandra.

För många bibliotekarier och bibliotekskunder (m a o för den läsande allmänheten) är det nyss sagda redan självklart. I t ex Finland och Sverige kan så att säga giftermålet mellan bib-

liotek och internet redan anses ha ägt rum.

Nu gäller det att gå vidare. Bibliotekets roll borde stärkas t ex genom medbestämmande i de lokala, nationella och internationella organ som har inflytande över internetutvecklingen. Flytta gärna kommunens internetserver till kommunbiblioteket och ge snarast IFLA säte i ICANN. (ang. ICANN, se www.icann.org/ ; jfr även www.infoday.com/searcher/apr01/koehler.htm)

3 . Biblioteket är har bättre förutsättningar än finansministeriet att stå politiskt neutralt i den mening som vi förväntar oss av t ex domstolarna. Biblioteket är väl förankrat både i medborgarsamhället och i staten. Det befinner sig någonstans mellan dessa två poler i samhället.

Upprättandet av biblioteksmakten kommer antagligen ta flera år eller årtionden i anspråk. Mycket beror givetvis på lokala förhållanden i olika länder och på politiska och ekonomiska konjunkturer. Det är också uppenbart, att den nya maktfördelningen måste inbegripa en omfördelning av ekonomiska resurser (här är vi tillbaka i finansministeriet!) så att biblioteket förfogar över de medel som behövs för att sköta både sina gamla och sina nya uppgifter. Till de nya uppgifterna skulle som sagt hör att ta hand om informationssäkerheten.

Vad sedan informationsfriheten beträffar spelar biblioteket redan idag naturligtvis en betydande roll redan idag. När medborgarnas förtroende för massmedia sviktar, vilket är ett faktum, ökar bibliotekets betydelse ytterligare som ett slags offentlighetens ryggrad. Därför har alla försök att köra ner folkbiblioteken åtminstone i Finland mötts av ett kompakt och ilsket motstånd från de sk vanliga människornas sida.

Informationsfriheten kan inte säkras genom tillsättandet av en ny myndighet eller ombudsman i stil med Kanadas "Freedom of Information Commissioner". [7] Men om en sådan ombudsman tillsätts och placeras i biblioteket kan det i alla bli ett första steg i rätt riktning. På sikt behövs dock en större förskjutning i makten över informationen till förmån för medborgarna. Denna grundläggande reform av statsmakten kan inte genomföras utan ett aktivt och massivt stöd från medborgarnas sida. Jag vill gärna uppmana biblioteketsfolk att gå med i, påverka och få stöd från nutidens globala och globaliseringskritiska medborgarorganisationer av typ Attac, Jordens Vänner, Greenpeace och Amnesty International.

Noter:

[1] Källa: <http://www.vm.fi/> , övers fr fi MB. Här är citatet på originalspråket:

"Tietoturvallisuudella tarkoitetaan: - Asiantilaa, jossa tietojen, tietojärjestelmien ja tietoliikenteen luottamuksellisuuteen, eheyteen ja käytettävyyteen kohdistuvat uhkat eivät aiheuta merkittävää riskiä. - Tietojen, palvelujen, järjestelmien ja tietoliikenteen suojaamista ja varm-

istamista niihin kohdistuvien riskien hallitsemiseksi sekä normaali- että poikkeusoloissa hallinnollisilla, teknisillä ja muilla toimenpiteillä."

[2] Cit enl ERCIM News 49/2002. Special Theme: Information Security, s 8: "Information security is one of the cornerstones of the information society. Integrity of financial transactions, accountability for electronic signatures, confidentiality within a virtual enterprise, privacy of personal information, dependability of critical infrastructure, all depend on the availability of strong, trustworthy security mechanisms. Ensuring the availability of these mechanisms requires solving several substantial R&D problems". (Ang. ERCIM, se www.ercim.org/)

[3] Jonasson, F.: "Företagshemligheter i en digital miljö. Diskussionsunderlag till det IT-rättsliga observatoriets seminarium Ensamrätter i ny miljö", Källa: <http://www.itkommissionen.se/>

[4] Jag avser forskaren Fredrik Björck. Hans begreppsutredning finns att tillgå på sajten <http://www.bjorck.com/>

[5] Cit ur Norberg, Johan: "F A Hayek - den spontana ordningens uttolkare", <http://www.liberalismen.com/hayek.shtml>

[6] Se Greenspan, Robyn: The Internet Not For Everyone, http://cyberatlas.internet.com/big_picture/demographics/article/0,,5901_2192251,00.html

[7] Jfr Anders R Olsson: It och det fria ordet - myten om storebror, 1996, s94.

Här kan du köpa bis och andra kulturtidskrifter:

Palestinska bibliotek – små glimtar av himmel i helvetet

Av Ghada Elturk

bis har tidigare skrivit om situationen i Palestina i nr 2/2002: Ulla Lundqvist rapporterade om ett framgångsrikt läsprogram stött av Sida, men vi rapporterade också om israelisk vandalism. Ghada Elturk bor i Broomfield, Colorado, USA och är verksam som författare och bibliotekarie. Hon ger i den här artikeln en personlig bild av situationen för palestinier för ett år sedan. Om något förändrats sen dess lär det inte vara till det bättre...

Juli 2002 är en minnesvärd månad för mig. Det var då jag åkte tillbaka till min födelseort för första gången sedan 1983. Jag reste för att besöka min far, vars hälsa höll på att försämrats, och andra familjemedlemmar, bland dem systor och en bror som jag inte hade sett på 22 år.

Så snart jag kommit dit tyckte jag att allting runtomkring mig liknade rena helvetet. Allting och över allt – i Beirut och i Ramallah och i Jenin på Västbanken i Palestina.

Flyktinglägren i Beirut

I Beirut var levnadsförhållandena i flyktinglägren, efter många år av krig mot civila palestinier, hjärtskärande och förvirrande. Jag hade tidigare arbetat i dessa läger. Förhållandena var dåliga på den tiden också, men nu tycktes de överkliga, som i en film: överdriven fasa, omänskligt och smutsigt. Den libanesiska arméns kontroller omger utkanterna av dessa läger, palestinska posteringar finns innånför. Fattigdom, skräp, överfulla gator och torg. Allting – byggnader, gator, människor – verkade vara döende och bortom hjälp eller bättring. Det var lättare att gå till fots genom lägren än att köra bil, men när man promenerar måste man gå över skräp och öppna avlopp, medan man med händer och armar bär sig väg genom ett myller av männis-

kor som knuffas och trängs runt omkring – en motbjudande dans. Stanken från kombinationen av allt detta är obeskrivlig.

Palestinierna i Libanon är förbjudna att arbeta inom ett 70-tal yrken, en orsak till svårigheter och fattigdom. Situationen i de palestinska lägren beror inte på dem själva. Lägren såg aldrig ut på det här viset när jag bodde i Beirut före 1983. Det fanns fattigdom men inte smuts, förstörelse och ännu mer smuts. De här palestinska lägren är som stora fängelser och slående lika lägren på Gazaremsan.

Ramallah och Jenin

I Ramallah och Jenin var levnadsförhållandena likartade men färgade av ockupation, belägring, utgångsförbud, vägspärrar, arresteringar och godtyckligt eller överlagt dödande. Fattigdomen, arbetslösheten, den politiska osäkerheten och bristen på mat var uppenbara. Man behövde inte titta två gånger för att inse att man levde i en krigszon, oberoende av hur nära ”gränser” man befann sig. Utegångsförbuden hävs slumpmässigt, det meddelas endast till bagaren som ropar på sina kunder, som ropar på sina vänner och grannar – på så sätt sprids kunskapen om att ett utgångsförbud har hävts. De återförs sedan utan förvarning. Man är fast där man råkar befinna sig när det införs, antingen det är på jobbet eller på mark-

naden. Man väntar på att utgångsförbudet ska hävas för att kunna återvända hem, men vägpatrullerna tar en först och man kan bli fast resten av dagen eller natten om man inte tillåts passera. Israeliska vägspärrar är posterade mellan byarna, mitt bland döende olivlundar, mitt bland hettan och dammet.

Bibliotek och bokhandlar

Jag brukar besöka bibliotek och bokhandlar vart jag än kommer. Jag är trots allt bibliotekarie och för mig är sådana besök utan tvivel den mest tillfredsställande delen av den tid jag tillbringar på ”nya” platser. Inte bara för att de är min ”naturliga” omgivning utan också för att jag talar med människor runt omkring mig och kan känna pulsen hos en ny plats, hittills okänd för mig.

I flyktinglägren hittade jag inget liv. Jag fann vad jag kallar ”överlevnadshelveten”. Familjesammankomsterna består, i motsats till tidigare, bara av att sitta, att bara vara där, mellan ett slag och nästa, ett utgångsförbud och nästa, ett strömavbrott och nästa. Politiken och ekonomin bidrar till nedbrytande och omänskliga förhållanden under vilka civilbefolkningen försöker upprätthålla något som liknar ett normalt liv mitt i en surrealistisk och livshotande tillvaro.

Men till och med i dessa ”överlevnadshelveten” finns det bok-

handlar och bibliotek. De bokhandlar jag besökte har mycket få och gamla publikationer att erbjuda sina kunder. De affärer som har ett större urval är knutna till universiteten och har framför allt kursböcker, tidskrifter och specialtidskrifter – varav de flesta är gamla, ofullständiga och begränsade. Men trots glesheten i hyllorna uppvisar de en ordning, en kontemplativ atmosfär som skapar små himmelriken av hälsa som tycks vara allt som återstår för palestinierna.

När man går till ett bibliotek eller till ett kulturcentrum på Västbanken går man i spår lämnade av militärtanks som har förstört gator och trottoarer, krossat bilar och förtärt delar av staket och hus. När man går till ett bibliotek eller ett ungdomscentrum i Libanon går man genom skräp, damm, oväsen och den speciella känslan av våld i luften, och massgravar runtomkring en. När man kommer in i ett av dessa små himmelriken är man plötsligt omgiven av ett ordnat utrymme, målade väggar, affischer. Och man uppskattar tystnaden, den tystnad som vi skämtar om när vi förknippar bibliotekarier med ”ssshhh”.

Fyra bibliotek i Ramallah

När jag var i Ramallah utnyttjade jag ett utgångsförbud som hävdades mellan klockan 9 och 15 till att besöka fyra bibliotek.

Ramallahs kommunbibliotek är ett folkbibliotek i en trevåningsbyggnad med barnavdelningen på bottenplanet. Här var skadorna efter mer än två israeliska militärinterventioner inte så tydliga. Byggnaden, möblerna, boksamlingen, allting var mycket imponerande med tanke på omständigheterna, rent och välorganiserat. Personalen arbetade hårt innan utgångsförbudet skulle träda i kraft igen. Jag talade med låntagarna och personalen. Förståeligt nog var det inte många barn som använde biblioteket, i stället var det föräldrar som lånade böcker till sina barn.

Personalen berättade att man hade planerat ett program för barn och ungdomar för hela sommaren men att man inte ville genomföra det, eftersom man inte ville riskera barns och ungdomars liv i fall

något skulle hända.

Personalen visade mig ett programblad över sommarprogrammet, som skulle ha pågått lördagar till måndagar för barn mellan 8 och 13 år. I biblioteket skulle barnen ha fått se teaterföreställningar och dockteater, filmvisningar och konserter, de skulle ha fått lyssna till föreläsningar om miljöfrågor, lyssnat på sagor, deltagit i diskussioner om böcker och själva skrivit, de skulle ha fått syssla med konstutställningar, teckning, konsthantverk. De skulle ha fått göra utflykter till den palestinska lagstiftande församlingen och till Ramallahs stadspark. Barn och ungdomar skulle ha gjort detta men på grund av riskerna gjorde de det inte.

En annan källa till oro var att några av skådespelarna, sagoberättarna och konstnärerna skulle ha behövt resa till Ramallah från andra städer och byar och på grund av utgångsförbud och oförutsägbara israeliska aktioner ville bibliotekspersonalen inte heller riskera att dessa människor kom till Ramallah.

Sakakinicentret

Vid Khalil Sakakini kulturcentrum, en ideell organisation, var skadegörelsen från israeliska militäraktioner mer uppenbara och trots försök att laga tidigare skador syntes de nyare tydligt på väggar, fönster, möbler och dörrar. Sakakinicentret är en vacker, gammal historisk trevåningsbyggnad. På tredje våningen finns en musikal, på andra våningen finns kontor och små utställningsrum och på första ett konstgalleri. Centret erbjuder konst, poesi, musik och film för barn, ungdomar, familjer och vuxna. Personalen sade att man hade beslutat att fortsätta trots utgångsförbud och militäraktioner men att man hade ändrat i programmen vad gällde tider, material och publikdeltagande, beroende på den militära situationen.

Centret fortsatte att arrangera program och aktiviteter eftersom man bl a ville

”erbjuda de tillfällen till kreativitet, underhållning och avkoppling som publiken så väl behövde”. Några av programmen erbjöd kulturaktiviteter av olika slag, gav öppna sommarkvällskonserter som gav röst och utrymme åt framför allt unga talangfulla amatörmusiker, poeter, dansare och sångare. Under Ramadan år 2001 hade centret ”solidaritets-iftars”(måltider) för dem som var ensamma under helgen till följd av våldsamheterna: studenter som inte bor hemma och meniga soldater som bor utanför förläggningarna. De fyra kvällarna bestod av en måltid som bröt fastan, en konsert och utdelning av hjälppaket. CNN sände ett positivt reportage om denna händelse.

Projektet att tillverka fyra lapptäckten var också en följd av tidigare händelser. 156 mödrar som hade förlorat sina barn sedan september år 2000 broderade en kär-

I biblioteken finner man en kulturell atmosfär, böcker och annan litteratur överallt, datorer, bokdiskussioner, möten om medborgar- och miljöfrågor, musik, dans, sång, engagerade barn och ungdomar som tar ansvar – allt mitt i kaos, förstörelse och ödeläggelse.

leksfull hyllning till sina söner och döttrar. Syftet med projektet är att hjälpa mödrarna att hantera sin sorg och att lära dem ett nytt och inkomstbringande hantverk. Täckena är snart färdiga och kommer att visas runtom i världen.

Al-Quds

Skadegörelsen och förstörelsen var mycket tydlig och oroande i Al-Quds University Institute of Modern Media och i Al-Quds Educational Television i Ramallah (Al-Quds betyder Jerusalem). Den israeliska armén hade ockuperat universitetsområdet i 17 dagar och förvandlat det till högkvarter och förvaringsläger. Möbler, datorer, utrustning, kameror, väggar, fönster, allting – vartenda föremål – tycktes ha blivit helt eller delvis förstört. Personalen försöker liksom så många andra att arbeta mellan utgångsförbuden. Deras ansikten verkar förstenade, ändå anstränger de sig för att utföra sina dagliga

sysslor så normalt som möjligt.

Jag besökte också Museet för historia och arkeologi. Förstörelsen är uppenbar även där. En del hade reparerats men fler skador hade inträffat senare. Hela samlingen var nedpackad i lådor. Personalen skötte underhåll och städade, i ett försök att hantera verkligheten.

De flesta vuxna jag såg i biblioteken och bokhandlarna var studenter från olika universitet som inte kunde gå på sina föreläsningar eller ta sina examina. De träffade lärare som höll föreläsningar i biblioteken. Detta var något jag ofta såg, vart jag än gick – i bokhandlar, kaféer, glassbarer och restauranger. Man kunde se ett bord med en eller två lärare och studenter som antingen lyssnade till en föreläsning eller lade fram uppsatser, ställde frågor om forskning, beklagade bristen på resurser och försökte övertyga lärarna om att godkänna deras uppsatser trots ett begränsat antal referenser. Studenterna saknade tillgång till det lärarna sade att de skulle läsa. På grund av den ekonomiska situationen, arbetslöshet och extremt låga inkomster har majoriteten av studenterna inte råd att köpa kurslitteraturen, för att inte tala om annan litteratur.

Färdigheter nästintill noll

Under den tid jag var i Ramallah var det inte möjligt för avgångseleverna att ta sin slutexamen, "tawjeheyah". Detta påverkade inte bara de enskilda eleverna och skolsystemet utan också universiteten, eftersom varken de eller eleverna visste hur många som skulle vara behöriga att delta i undervisningen nästa skolar.

I Jenin var färdigheterna hos de barn jag mötte näst intill noll. Lågstadieelever kunde knappt identifiera siffror och bokstäver. Många hade ingen som helst koncentrationsförmåga, inte ens när jag försökte engagera dem i spännande sagor eller lekar. När det fanns elektricitet under den tid man sände barnprogram tittade de på TV. Jag vet inte vilken kvalitet det var på det de tittade på. Traditionella aktiviteter i hemmen går förlorade under ockupationen, eftersom familjesammankomster som förr inbegrep bland annat sagoberättande och lekar sällan gör

det längre. Ironiskt nog tillbringar barnen mycket tid under utgångsförbuden med att leka "krig". De tillverkar leksaksgevär av papper som de tar från sitt skrivmaterial. När utgångsförbudet hävs springer de till affären för att köpa godis.

Förvaltnings- och regeringsarbetet har brutit samman på grund av att man förlorat utrustning, databaser och dokument. Det är så mycket som har förstörts.

Jag kan inte tänka mig något mer humant...

När jag var i Beirut tillbringade jag ytterligare tid i två palestinska flyktingläger, arbetade med barn och ungdomar och träffade bibliotekariéer och annan personal. Jag var förvånad över den energi, det engagemang och den uppfinningsrikedom som alla dessa människor visar inför den hårda verklighet som omger dem. Kvaliteten och kvantiteten på de program och det utbud som de erbjuder barn och ungdomar är förvånansvärt hög. Bibliotekspersonalens uppfattning om sitt yrke och sin roll är mycket modern.

Jag träffade barnbibliotekariéer, en blind chef för service till särskilda grupper, konst- och danslärare, miljösamordnare och hälsovårdspersonal som ledde olika program och workshops för barn och unga. Alla erbjöd sina elever och flyktingbefolkningen i stort utomordentliga program och ett varierat serviceutbud.

I biblioteken i detta ödelagda område finner man en annan sorts liv, det liv som borde finnas, där var och en utnyttjar sin mänskliga och medborgerliga rätt att lära och att förbättra de utbildningsmässiga och intellektuella aspekterna av sitt liv. I biblioteken finner man en kulturell atmosfär, böcker och annan litteratur överallt, datorer, bokdiskussioner, möten om medborgar- och miljöfrågor, musik, dans, sång, engagerade barn och ungdomar som tar ansvar – allt mitt i kaos, förstörelse och ödeläggelse. Jag kan inte tänka mig någonting som är mer humant och som har så stora behov och får så litet stöd, som de palestinska biblioteken.

Det palestinska folket lever i isolering. Utan vårt stöd har det inte en chans att överleva.

Översättning: Berith Backlund

Anna Birgitta Eriksson förpassad ur Israel!

Åke Löfgren, Sida skriver 13 maj 2003:

"Sidas kulturenhet genomför under maj månad en förstudie inför ett regionalt barnboksprogram i Menaområdet. För denna uppgift har barnboksexperten och bibliotekarien Anna Birgitta Eriksson kontrakterats av Diakonia. Hon reste i går, måndag, till Tel Aviv för att på Västbanken och Jordanien genomföra en första fältetapp i förstudien. Vid passkontrollen på Ben Gurionflygplatsen blev hon emellertid stoppad, förd åt sidan in i inrikesministeriets lokaler och förhörd under ett antal timmar. Efter lång väntan gavs hon tillåtelse att kontakta den på flygplatsen väntande tjänstemannen från Diakoniakontoret i Jerusalem. Även den svenske ambassadören i Tel Aviv fick samtala med henne. Några fler kontakter fick hon inte ta med omvärlden under den tid som sedan förflöt fram till hennes förpassning nästa morgon. Myndigheterna på flygplatsen slog senare på kvällen fast att Anna Birgitta Eriksson inte fick resa in i Israel. Först ville man inte ange något skäl för sitt beslut. Det framkom efterhand att hon hade, som hon själv uppfattade det, blivit stämplad som "en aktivistisk internationell freds- och solidaritetsarbetare" och som sådan inte önskvärd i Israel.

Hon fick sitt bagage "intill minsta hårnål kontrollerat," handlingar som hon bar på sig undersöktes och faxades iväg för mer ingående kontroll och förhören fortsatte med pauser. Hon fick sedan tillbringa natten i en cell med två dubbelsängar och en stol utan toalett med dörren låst utifrån och en vakt utanför. På morgonen hämtades hon av polis som eskorterade henne med hennes bagage rödstämplat och ett "No entry" i sitt pass till ett Lufthansaplan på vilket hon släpptes ombord efter alla andra.

I dag tisdag har vi närmast berörda på Diakonia och Sidas kulturenhet tagit emot Anna Birgitta på Arlanda. Vi är djupt upprörda över hur hon har blivit behandlad såsom ännu ett offer för en polisstats bara alltför välkända metoder för att misstänkliggöra, kränka och förnedra helt vanliga, oskyldiga människor."

Digert nummer av Svensk biblioteksforskning om bibliotekens '68

Libraries in times of utopian thoughts and social protests. Svensk biblioteksforskning, 2002:3

Högskolan i Borås, inst. för biblioteks- och informationsvetenskap/Centrum för biblioteks- och informationsvetenskap vid Göteborgsuniversitet

I maj 2002 ledde eldsjälens Magnus Torstensson ett tre dagars seminarium om bibliotekshistoria kring 1968, "en tid för utopier och samhällsengagemang". Nu har föredragen publicerats, så alla vi som inte var med kan ta del av det digra programmet.

Det är ett brett panorama som målas upp, allt ifrån en nyläsning av Sidney Ditzions för amerikanskt biblioteksväsen så betydelsefulla verk *Arsenals of Democratic Culture*, en hyllningsskrift till bibliotekets roll för spridande av demokratis idéer, till modern bibliotekshistoria från så spridda platser som Kenya, Rumänien, Australien, Grönland, Mexiko och Nederländerna. En uppsats behandlar biblioteksverksamhet bland USA:s indianer, en annan fattiga svarta i Mississippi på 1960-talet.

Man kan slås av den lite raljanta tonen i vissa bidrag. Så beskrivs till exempel marxistiska studenters tokstollerier i Västtyskland och Finland kring 1968, ett paradexempel är när bibliotekarieutbildningen i Tammerfors tog upp en bok om sovjetiskt biblioteksväsen på sin kurslista. Författaren Ilkka Mäkinen visste inte om han skulle "skratta eller gråta" åt denna panegyriska marxistiska lärobok, som efter påtryckning från radikala studenter översatts till finska.

Från danskt håll presenterar förre rektorn vid Danmarks Bibliotekshögskola, Ole Harbo, en intressant men lite för kort artikel om den omvälvande tiden när den nya organisationen "Unga bibliotekarier" grundade den betydelsefulla tidskriften "Bibliotek 70". Motståndet från de äldre bibliotekarierna var stort, kåren splittrades t.ex. fackligt, och motsättningarna fördröjde, enligt författaren, införande av datorer i danskt biblioteksväsen.

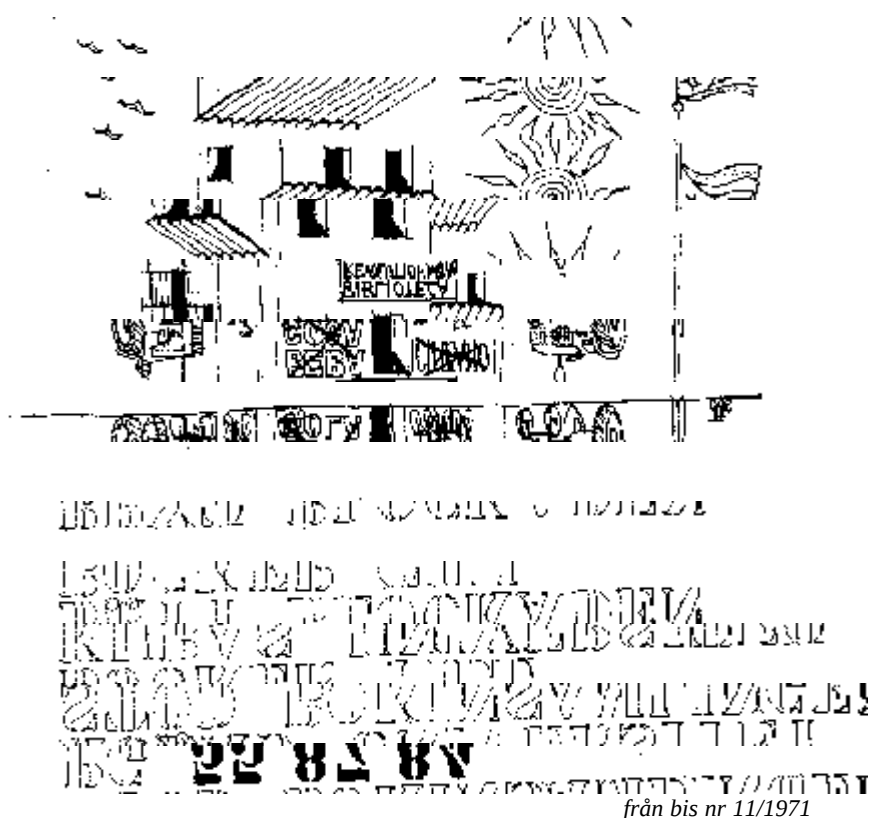
Överlag saknar man kanske längre historiska tillbakablickar, mer analys och problematisering. 1968-tiden är svår att förstå om man inte känner till dess förhistoria, mycket av detta "föräldrappror" blir lätt bara bisarra intermezzon, nog så måleriskt beskrivna men kanske inte så upplysande trots allt. Harbo gör i varje fall ett försök att sätta 1968-biblioteken i sitt samhällsljus, mellan 1960 och 1979 ökade t.ex. utlånen på folkbiblioteken i Danmark från 28 till 109 millioner utlån per år! Personaltätheten femdubblades!

Som kontrast beskriver Judy Clayden anglosaxiskt biblioteksväsen i Australien fram till 1979. Här hämmades utvecklingen tvärtom av ett kompakt motstånd mot förändring av ett antal äldre herrar i SB:s motsvarig-

het, The Library Association of Australia. Australien mottog en kraftig ökning av immigranter under en trettioårsperiod, något som inte bar några spår i bibliotekens verksamhet.

Som avslutning skriver Lennart Wettmark om "BiS. The forming of and development of a left wing library society in Sweden." I jämförelse med ovan nämnda artiklar är redogörelsen här betydligt mer nyanserad, kanske för att motsättningarna och "fadersupproret" i Sverige, i vad Olof Palme kallat "svensk studiecirkeldemokrati", var mindre iögonfallande. Intresset för Sydafrika från BiS sida går tillbaka till 1970, då gick Birgitta Forsman runt på Göteborgs stadsbibliotek med en protestlista mot att vita sydafrikanska bibliotekarier kom på besök, något som renderade henne en bister utskällning av bibliotekschefen Sigurd Möhlenbrock. Protesterna från BiS sida skulle fortsätta vid SAB:s årsmöte samma år, vid stadsbiblioteket i Malmö och på Bibliotekstjänst i Lund.

Trots små invändningar kan man bara anbefalla detta digra nummer av Svensk Biblioteksforskning till läsning. Ämnet internationell bibliotekshistoria är naturligtvis enormt, här ges bara några nedslag, många från folk "som var med". Kanske behövs en större distans till tiden för att rätt kunna bedöma den. Forskningen kring "1968" är dock på gång, i historia t.ex. betydelsefulla verk av Kjell Östberg, Lars Åke Augustsson och Sven-Olof Josefsson. Ett forskningsfält är på uppgång, även inom biblioteksforskningen.

från bis nr 11/1971

Kyrkan, GATS och gratisarbetet.

Hur ska det gå för biblioteken i Österrike? Siv Wold-Karlsen

I mars arrangerade den radikala österrikiska biblioteksorganisationen KRIBIBI ett seminarium kring GATS. Siv Wold-Karlsen deltog och han också se det nya huvudbiblioteket i Wien, men också inse att österrikiska bibliotek skiljer sig på väsentliga punkter från den skandinaviska folkbiblioteksmodellen

Österrike har, som enda EU-land, skrivit på GATS-avtalet för bibliotek, arkiv och museer. EU-kommisionen rekommenderar att kulturområdet hålls utanför GATS, men Österrike har haft en regering som, utan förbehåll och i största hemlighet, har sagt ja-tack till en gatsifiering av bl.a biblioteken.

Som Renate Obadalek från KRIBIBI, BiS sin österrikiska systerorganisation, berättar i bis (2003:1) har det saknats såväl information som diskussion om vilka konsekvenser GATS kan få för biblioteken.

Men 21-23 mars 2003 arrangerade KRIBIBI ett seminarium med och på Renner-institutet i Wien, och temat var: En annan värld är möjlig. Vad angår det oss? Nyliberalism och bibliotek.

(Eine andere Welt ist möglich. Was GATS* uns das an? Neoliberalismus und Bibliotheken.

*GATS = General Agreement on Trade in Services)

Joachim Becker, från Handelshögskolan i Wien, tog upp GATS och GATS-motståndet generellt (GATS som ett nytt steg i den globala privatiseringen. Teori(er) och praxis hos den globaliseringskritiska rörelsen)

Teresa Hackett, från den europeiska biblioteksorganisationen EBLIDA, såg speciellt på GATS och biblioteken, och inte minst på den svårtydda paragraf 1.3 i GATS-fördraget.

I paragraf 1.3 definieras vilka tjänster/verksamheter som inte omfattas av GATS, och på tyska är det Dienstleistungen geliefert von Regierungsbehörden, på engelska

services supplied in the exercise of governmental authority, och på svenska säger vi (kanske?) tjänster tillhandahållna i samband med myndighetsutövning.

Oavsett vilket språk vi väljer, så verkar inte bibliotekstjänster och biblioteksverksamhet ha någon självklar plats bland GATS-undantagen. Men paragraf 1.3 har också en ord-och-begrepps-förklaring som skulle kunna ge en ganska vid tolkning, så vid att hela offentliga sektorn ryms bland undantagen. Förutsatt att offentliga sektorn är skattefinansierad och gratis tillgänglig, och tillhandahåller icke-kommersiella tjänster utan att konkurrera mot någon.

Nu finns det säkert kommersiella aktörer som gärna vill definiera t.ex. bibliotekens IKT-tjänster som (illoyal) konkurrens, och frågan är om bibliotekslagar och gratisprincip räcker för att övertyga GATS om att offentliga bibliotek bör vara undantagna från privatisering.

Gatsifieringen av biblioteken

I Österrike finns ingen bibliotekslag, och biblioteket är inte gratis tillgängligt. Det kostar pengar att låna böcker, och ännu mer pengar att få tillgång till andra media. När regeringen dessutom vill ha en fullständig gatsifiering av biblioteken, är det i princip fritt fram.

Vem som helst kan upprätta egna bibliotek och kräva samma offentliga subsidier som de redan existerande biblioteken har – sa Teresa Hackett.

Vilka då offentliga subsidier? frågade någon i salen, och påminde oss om att Österrike är ett annorlunda land på mer än ett sätt.

Det hedersamma bibliotekarbetet

I dagens Österrike upprätthålls många folkbibliotek av (katolska) kyrkan och av oavlönade (kvinnlige) bibliotekarbetare. Det kallas ehrenamtlich, av Ehre = ära, heder, och skall väl ge en känsla av ärofyllda hedersuppsatser.

Ett ehrenamtligt bibliotek kan se ut lite hur som helst. Jag har varit på ett där barnavdelningen ser ut som en illustration till tesen ”skräpkultur åt barnen” och öppetiderna är anpassade till högmässan: Öppet söndagar mellan 9 och 11 (plus några timmar till på vardagarna)

Men jag har också varit på ett ehrenamtligt bibliotek som är ganska likt ett väl fungerande skandinaviskt bibliotek – bortsett då från den lilla skillnaden att alla arbetar gratis.

Hon som arbetat här mest och längst är utbildad lärare, men efter första barnet återvände hon aldrig till skolan, utan började i stället arbeta oavlönat i biblioteket.

Biblioteket bygger på och är beroende av familjen, en patriarkal familj med hemmafruar som har tid, och förhoppningsvis intresse, för biblioteksarbete. Men nu börjar det ta slut på hemmafruarna, också i Österrike, och vad händer då med de ehrenamtliga biblioteken?

Ingen verkar veta, men några hoppas på pensionssystemet: Om bara tillräckligt många (kvinnor) förtidspensioneras, kommer det också i framtiden att finnas gratis arbetskraft på biblioteken.

Nu vill österrikiska politiker, precis som alla andra politiker, höja pensionsåldern, sänka pensionen och ta bort förtidspensionen, så frågan om biblio-

tegens framtid kvarstår.

Kvarstår gör också frågan som ställdes på KRIBIBI-seminariet, för vad kan GATS egentligen få ut ur det österrikiska bibliotekssystemet?

Teresa Hackett svarade att det nog är de stora universitets- och högskolebiblioteken som är mest intressanta för GATS. Genom sina respektive universitet och högskolor är de ofta mer privatiserbara än folkbiblioteken, och inte minst: Det är här de största och mest exploaterbara IKT-ressurserna finns.

Jag kan tänka mig att större folkbibliotek, typ Wiens nya huvudbibliotek, också kan bli ett attraktivt byte för GATS.

Evenemangskultur och lokalkultur

Det nya huvudbiblioteket öppnade 8 april i år, och österrikiska massmedia, som annars inte verkar bry sig mycket om bibliotek, uppmärksammade evenemanget. För huvudbiblioteket är nytt, stort och modernt. Det ligger mitt i city med egen tunnelbanestation, dvs. det är möjligt att gå direkt från tunnelbanan och in på biblioteket, och det har panorama utsikt samt stor takterrass med kafé.

Huvudbiblioteket är ett stort bibliotek med tillträde till en evenemangskultur som inte rymmer så många små bibliotek och bibliotekfilialer.

Samtidigt som det nya huvudbiblioteket öppnar, hotas gamla bibliotekfilialer av nedläggning, och en av de hotade är Mauer-biblioteket.

Som alla andra bibliotekfilialer i Wien har Mauer-biblioteket öppet bara fyra dagar i veckan (stängt onsdag, lördag, söndag) och endast 23 timmar. Men det fungerar likväl som lokalbibliotek för så där 13.000 människor, som sist år lånade drygt 50.000 böcker, och dessutom hade biblioteket som rum för olika gemensamma aktiviteter.

I Wien är det staden/kommunen som ansvarar för biblioteken, och till och med avlönar bibliotekarbetarna. Men vad händer om staden, i stället för att förbättra öppetiderna, börjar stänga fungerande bibliotekfilialer helt och hållet? Försvinner de för gott, eller kommer de att åter-

uppstå som ehrenamtliga bibliotek, baserade på gratisarbete, milda gåvor och sponsorer?

I Wien har den lokala Handelskammaren engagerat sig för Mauer-biblioteket, och bl.a via **i n t e r n e t** (einkaufsstrassen.at) argumenterar man mot nedläggningen, och uppmanar folk att skriva på protestlistor.

Men kan det lokala näringslivet rädda det lokala biblioteket, och/eller är det den katolska kyrkan som nu bör utvidga sin biblioteksverksamhet?

Gud och kapitalet

Kyrkan, GATS och gratisarbetet är tre faktorer som gör att det österrikiska bibliotekssystemet avviker något från den nuvarande EU-normen. Men EU förändras, och snart är det kanske den österrikiska bibliotekmodellen som är den normgivande.

I och med östutvidgningen är det troligt att Gud och kyrkan får en starkare position. Man diskuterar redan Guds plats i en (eventuell) EU-författning, och det är inte bara östeuropeer som vill ha mera Gud i politiken. I Arbetaren (2003:14) berättar Peter Ljunggren om den moderata riksdagsledamoten Göran Lennmarker och hans intressanta argument, som inte handlar om religion men om anti-kommunism. Lennmarker vill ha med Gud i EU-grundlagen för att markera att det finns värden som inte kan rubbas av kommunistiska diktatorer.

Om vi får en EU-författning som kombinerar gudlighet och anti-kommunism, kan det säkert få mycket intressanta konsekvenser, också på bibliotekområdet. Ett tänkbart scenario är att GATS tar över den (potentiellt) lönsamma biblioteksverksamheten, medan kyrkan, välgör-

enheten och gratisarbetet får ta hand om de olönsamma biblioteken.

Eller kanske blir GATS-motståndet så starkt att regeringarna tvingas säga upp sina GATS-avtal?!

Att säga upp avtalen är i teorin möjligt, men i praktiken nästan omöjligt, eftersom det för med sig så stora ekonomiska repressalier. Å den andra sidan är GATS, som Teresa Hackett påpekade, varken opartiskt eller oföränderligt. Så om några rika länder, som Österrike, verkligen protesterar, så kanske GATS ändrar reglerna.

Å den tredje sidan: Att stoppa GATS är troligen nödvändigt men inte tillräckligt. När Svensk Biblioteksförening nu säljer ut Bibliotekstjänst, kan det fungera som en anpassning till GATS, men själva utförsäljningen av bibliotekstjänsterna till riskkapitalbolaget Litorina kapital, är fullt möjligt också utan några GATS-avtal.

Begränsad
eftersändning

Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen med nya adressen på baksidan (ej adressidan).

Avsändare:
Karin Fagerberg
Lyckebyvägen 42, 2 tr
121 52 Johanneshov

B-posttidning

Juan les Pins, Frankrike, juni 1991